

**ISRAËL 'PIET' AKKERMAN, DE DIAMANTZAGER
(1913-1937).**

**Een joodse militant van de Derde Internationale
in Antwerpen**

DOOR

RUDI VAN DOORSLAER

*E.a. assistent bij het Navorsings- en Studiecentrum
voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog te Brussel*

INLEIDING

Waarom een artikel over een jongeman die 23 jaar oud werd en nooit vermocht zijn stempel te drukken op de Belgische, laat staan mondiale, geschiedenis? Akkerman was geen telg uit een familie met aanzien, noch kon hij door een hoogst individuele prestatie boven het modale uitstijgen. Wel vermocht hij in zijn korte leven, vanuit een op het eerste gezicht marginale uitgangspositie en in oppositie met de heersende kapitalistische maatschappij en ideologie, een relatief belangrijke katalyserende rol te spelen in de sociale groep die de zijne was geworden, deze van de Antwerpse diamantbewerker. In feite bezat hij kwaliteiten om één van die arbeidersleiders te worden, zoals België er enkele heeft voortgebracht in deze en in de vorige eeuw. Dat Akkerman een andere weg is opgegaan, kan wellicht aan zijn radicale politieke opstelling worden toegeschreven. Dit radicaal links engagement kostte hem uiteindelijk het leven op het slagveld van de Spaanse burgeroorlog.

De betekenis van het Stalinisme, in zijn ideologische, politiek-organisatorische en staathuishoudkundige dimensie kan o.i. maar begrepen worden, indien tevens de identiteit van de personen achter

de structuren aan nader onderzoek wordt onderworpen. Deze biografie wil daartoe een bijdrage leveren.

De vragen die ons als leidmotief dienden waren van brede menswetenschappelijke aard: hoe verliep de socialisatie van dit individu, hoe slaagde een 22-jarige vreemdeling erin een vertrouwenspositie te verwerven onder de Antwerpse diamantarbeiders en hoe lag, in de sociale conflicten van 1935 en 1936, de verhouding tussen Akkerman als individu en de collectiviteit waarin hij zich ideologisch herkende en waartoe hij in zekere mate ook sociologisch behoorde? De gebeurtenissen die de levenswandel van Akkerman hebben beïnvloed en de attitudes die daar ten dele uit voortvloeiden, de groei van zijn politiek radicalisme en het structureel raderwerk waarin dit rebelse idealisme werd gekanaliseerd, vormen de ruggegraat van dit verhaal.

De lezer die in dit artikel een ontluistering van de revolutionaire militant zoekt, zal teleurgesteld worden. Israël Akkerman personifieert zelfs in een zekere zin de mythische revolutionair, met alle politieke en morele waarden en normen die met dat begrip kunnen worden geassocieerd.

Wij hebben een poging ondernomen om naast de politieke ook een andere dimensie aan te boren. Het politiek denken en handelen van de jonge revolutionair Akkerman vormt in zijn wereld- en mensbeeld geen geïsoleerd gegeven, maar maakt deel uit van een veel breder geheel van attitudes. De consistentie nagaan van deze attitudes, zoals deze laatsten tot uiting komen in de politieke dimensie zowel als in de alledaagsheid, is voor de historicus een middel om inzicht te krijgen in de beeldvorming over de ideologie.

Welke functie een ideologie en een politieke groepering werkelijk vervullen, hoe een individu of een sociale groep een bepaalde ideologie reduceren tot hun eigen beeld over die ideologie, hoe die ideologie een situationele drager wordt van wat meestal slechts één aspect is van een mentaal-culturele identiteit, zijn essentiële elementen om de politieke dimensie te begrijpen. Dat de geschiedenis van de arbeidersbeweging meer is dan deze van een ideologie of deze van een groot leider, is reeds geruime tijd een verworvenheid. Dat achter de militant die voor zichzelf een rol weggelegd ziet in de

strijd voor sociale en politieke ontvoogding, een onbewuste, ook voor de historicus verborgen, mentale identiteit verscholen zit, is het wellicht minder. Nochtans, en dat vormt de essentie van dit betoog, kan politiek engagement o.i. maar correct begrepen en geduid worden wanneer de historicus ook deze mentale dimensie in rekening brengt.

Bij zo'n brede vraagstelling, komt de bronnenproblematiek onvermijdelijk om de hoek kijken. In een politieke biografie bestrijkt de historicus reeds een breed veld en een sociaal-psychologische vraagstelling als de onze leidt niet zelden naar het zoeken van de figuurlijke – misschien zelfs onbestaande – spelden in de bronnen-hooiberg. De voornaamste bronnen voor deze biografie ontbreken: zowel Israël Akkerman zelf als zijn broer Emiel waren niet meer voor een interview beschikbaar.

De mens is een oneindig complex wezen en uit die complexiteit kan geen factor geïsoleerd worden. Door de menselijke natuur van ons object en door de partialiteit van de bronnen, is deze levensschets onvollediger dan wij hadden gewenst. Daarom ook zijn de antwoorden die wij op de gestelde vragen pogen te formuleren, soms onvolkomen en al te dikwijls hypothetisch.

JOOD EN ZIONIST

Jozef Akkerman emigreerde in 1905, hij was toen 22 jaar oud, uit het Poolse Radom naar Antwerpen.¹ Twee jaar later trouwde hij er met de vijf jaar oudere Bluma Klipper. Zij was een Galicisch meisje uit Krakow wiens moeder zeer jong was gestorven en die reeds in 1896 met haar vader naar de Scheldestad was uitgeweken. In 1908 werd hun eerste zoon, Emiel, geboren en op 22 juni 1913 zag Israël het levenslicht. Zoals vele Oosteuropese joodse migranten in die periode, slaagde Jozef Akkerman erin zich vrij snel sociaal op te werken in de op dat ogenblik bloeiende diamantsector. Van 'colporteur' – het beroep dat hij officieel in 1905 opgaf – schoolde

1. *Dossier Dienst Vreemdelingen, Stad Antwerpen, 112.619.* Stadsarchief Antwerpen, Modern Archief.

hij zich om tot diamantklover, een beroep dat toen nog bijna een monopolie was van uit Nederland ingeweken joden.

Toen de Duitse troepen in oktober 1914 Antwerpen bezetten, vluchtte de familie Akkerman naar Nederland en vestigde zich in Scheveningen waar zich een kolonie vormde van Oosteuropese migranten uit Antwerpen.² In 1919 keerde de familie samen met zo goed als de hele joodse diamantwereld naar Antwerpen terug. Ze ging opnieuw in de Terliststraat wonen, maar verbleef regelmatig in Heide, waar vader Akkerman een bescheiden buitenhuis had gekocht.³ Drie jaar later overleed Jozef Akkerman, waardoor zijn vrouw alleen moest instaan voor de opvoeding van haar twee zonen; Emiel was toen 14 en Israël 9 jaar oud. Het werd moeilijk om de eindjes aan elkaar te knopen, het huisje in Heide werd verkocht en Bluma Klipper werd diamantmakelaarster.

Bij hun terugkeer in Antwerpen werden Emiel en Israël ingeschreven in het Stedelijk Onderwijsgesticht voor jongens aan de Belgiëlei, Emiel in het vijfde leerjaar, Israël in het eerste.⁴ Na hun lagere school gingen ze beiden over naar het Koninklijk Atheneum. In 1925 startte Israël in het 6de jaar wetenschappen en op 14 juli 1928 verliet hij de school met een diploma van lager middelbaar onderwijs op zak.⁵ Israël was in tegenstelling tot zijn broer een zeer middelmatig leerling; zijn resultaten voor wiskunde waren zelfs ronduit rampzalig. Opvallend is wel dat zowel Israël als Emiel Israëlitische godsdienst volgden, terwijl ongeveer de helft van de leerlingen, onder hen heel wat van joodse afkomst, voor de cursus zedenleer waren ingeschreven. Hieruit blijkt een zekere twijfel van de kant van de ouders, die hun kinderen niet naar een joodse maar naar een stedelijke school stuurden, hoewel ze hen daar wel joodse godsdienstlessen lieten volgen. Israëls moeder was zonder twijfel

2. Ludy GIEBELS, *De Zionistische beweging in Nederland*. Assen, Van Gorcum, 1975, p. 107 e.v.

3. *Interview met Ephraïm Schmidt*, Antwerpen, 20.3.1991.

4. *Schoolregister Stedelijke Lager school – Belgiëlei*, Antwerpen (met dank aan de heer directeur Van de Sande).

5. *Archieven Koninklijk Atheneum Rooseveltlaan, Antwerpen*. (met dank aan de heer directeur Peeters).

een traditioneel ingestelde gelovige vrouw. Over vader Jozef Akkerman zijn we veel minder goed ingelicht: een getuige situeerde hem in de *Misrachi* – de orthodox-zionistische hoek.⁶

Een politieke opvoeding kreeg Israël in de joodse marxistisch-zionistische pioniersbeweging *Hashomer Hatsaïr* – “Jonge Wacht” in het Hebreeuws – in het voetspoor van zijn oudere broer Emiel. De *Hashomer Hatsaïr* was een jongerenbeweging die pioniers voorbereidde op de emigratie naar Palestina en die daar mede aan de basis lag van de eerste kibboetsen. In Antwerpen groeide de *Hashomer Hatsaïr* midden de jaren twintig uit de “Joodse Nationale Padvindingsorganisatie Bar Kochba” (naar de legendarische joodse vrijheidsstrijder tegen de Grieken).⁷ Deze beweging werd opgericht door Antwerpse jongeren, de meesten kinderen van Oosteuropese migranten die tijdens de Grote Oorlog met hun families in Scheveningen hadden verbleven. Daar waren ze in contact gekomen met een Nederlandse Joodse scoutsbeweging. Na de oorlog, in Antwerpen, bekleedden nieuwe uit Oost-Europa ingeweken jongeren snel een vooraanstaande plaats in de padvindingsvereniging en dit drukte een stempel op de politieke evolutie van de beweging. Zo was S. Churgel, één van de *Bar Kochba*-leiders, lid geweest van de Uitvoerende Raad van de *Hashomer Hatsaïr* in Polen. Een ander lid van het *Bar Kochba*-bestuur, met name Emiel Akkerman, werd naar Polen gestuurd om contacten te leggen met de *Hashomer Hatsaïr* aldaar.

In feite was deze joodse pioniersbeweging ontstaan in Oostenrijks Galicië aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog uit de samensmelting van de oorspronkelijke scouts- en atletiekvereniging *Hashomer* en de studenten- en scholierenbeweging *Tseïre Tsion*

6. Interview met Ephraïm Schmidt, ibidem.

7. *Joodse nationale padvindingsorganisatie Bar Kochba*. In: Sylvain BRACHFELD, *Uit vervlogen tijden: wetenswaardigheden uit het Antwerps Joods Historisch Archief*. Herzlia, 1987, p. 93 e.v.

("Jeugd van Zion" in het Hebreeuws).⁸ De meeste leden van de organisatie waren zonen en dochters uit vrij welstellende joodse middenklassenfamilies die, beïnvloed door de Habsburgse emancipatiepolitiek, op de rand stonden van integratie in de niet-joodse samenleving. Integratie werd na 1914 evenwel steeds moeilijker voor de joodse jongeren. Eerst waren er de oorlogsomstandigheden, later de achteruitzetting in het inmiddels bij Polen ingedeelde Galicië. Ook terugval op de traditionele joodse samenleving bood geen alternatief; daarvan waren te veel jongeren reeds vervreemd. Deze omstandigheden, gekoppeld aan de verpaupering van de joodse bevolking in Polen en Galicië in de periode 1914-1920, verklaren de grote aantrekkingskracht van het radicaal zionisme op deze jonge intellectuelen die oorspronkelijk geen voeling hadden met de arbeidersbeweging.

De *Hashomer Hatsair* kan een typisch produkt genoemd worden van de crisis waarin een na de eeuwwisseling geboren generatie Oosteuropese joden was terecht gekomen. De *Hashomer Hatsair*, als "vrije" joodse jeugdbeweging, nam ideeën over van de *Wandervogel* en het Duitse romantisme, maar even belangrijk voor de evolutie van de beweging was het pioniers- en scoutsleven waarin een socialistisch gemeenschapspatroon werd ontwikkeld dat als familiaal substituut dienst deed. Een spirituele en morele herbronning en een streven naar perfectie kenmerkte de leden van de *Hashomer Hatsair*. Volgens historicus Elkana Margalit beantwoordden de karakteristieken van deze radicaal-zionistische pioniersbeweging aan een "inner compensation and balance for marginal man".⁹

Vanaf 1920 startte de emigratie van de *Hashomer Hatsair*-leden naar Palestina en in de loop van de jaren twintig zwerfde de beweging ook naar West-Europa uit. In Palestina kon de *Hashomer Hatsair* zijn ideeën van een vrijwillig gekozen communegemeenschap in de kibboetsen realiseren. In 1926-1927 zwenkte de organi-

8. Elkana MARGALIT, *Social and intellectual origins of the Hashomer Hatzair youth movement, 1913-1920*. In: *Journal of Contemporary History*, Vol. 4, Nr. 2, april 1969, pp. 25-46.

9. *Ibidem*, p. 34.

satie naar een radicaal marxistische opstelling, met de reserve dat de sociale revolutie pas na de realisatie van het zionistische programma kon worden verwezenlijkt.

Een tweetal jaren voordien, in 1924-1925, had de meerderheid van de Antwerpse Bar Kochba-scoutsgroep besloten toe te treden tot de internationaal gestructureerde *Hashomer Hatsaïr*-organisatie.¹⁰ Een minderheid kon zich niet vinden in deze links-zionistische koerswending en verliet de beweging. Een jaar later, in 1926, vormde zich ook in Brussel een kern van de *Hashomer Hatsaïr*. In 1927 werd de eerste *hashara* (voorbereiding) georganiseerd en in 1929 vertrok een eerste delegatie van de Belgische *Hashomer Hatsaïr* naar Palestina.¹¹ Eind 1931 werden zij vervoegd door 20 *chalutsim* die zich in Palestina verenigden met een groep uit Polen. Na een tijdelijk verblijf in Hedera, lagen zij aan de basis van de oprichting van de eerste "Belgische" kibboets "*Ein Hachoesh*".

De *Hashomer Hatsaïr* was een zeer sterk op opvoeding en intellectuele en praktische (landbouw)scholing toegespitste gemeenschap. Wij gebruiken hier doelbewust het woord gemeenschap, omdat de leden van de beweging, ook in Antwerpen, bijna samen leefden in het lokaal van de organisatie en ook emotioneel sterk op elkaar waren afgestemd.¹²

10. *Hashomer Hatsaïr. Maandblad van de "Hashomer Hatsaïr" Antwerpen*, nr. 2 (s.d.) (1935), p. 2. Documentatie- en onderzoekscentrum van de *Hashomer Hatsaïr*, Givat Haviva (Israël), (3)4.11.2.

11. Vanaf 1929 werd in Villers-la-Ville, in de buurt van Nijvel, een voorbereidingsopleiding ingericht voor de Palestijnen. Deze werd georganiseerd door de vooral door *Hashomer*-leden geanimeerde *Hechaluts*-beweging waarbij zich later de *Dror* (jeugdbeweging van de sociaal-democratische Poale Tsion/Tseiré Tsion), *Gordonia* (zelfde politieke strekking maar in Brussel), en *Maccabi Hatsaïr* (Maccabi-jeugd, van meer liberale algemeen-zionistische strekking) aansloten. *Ibidem* en Ephraïm SCHMIDT, *L'histoire des Juifs à l'Anvers*. Antwerpen, Exelsior, s.d., p. 242.

12. Dit blijkt uit de zeer gedetailleerde "dagboeken" van de *Hashomer Hatsaïr* - Antwerpen voor de jaren dertig. Daarin wordt niet enkel verslag gedaan van de activiteiten van de organisatie, maar worden ook en vooral ellenlange en intense schriftelijke debatten gevoerd tussen de leden over maatschappelijke, morele en persoonlijke problemen. *Archieven van de Hashomer Hatsaïr - Antwerpen*. Documentatie- en onderzoekscentrum van de *Hashomer Hatsaïr*, Givat Haviva

Wij weten niet wanneer Israël Akkerman lid werd van de beweging. Sommige kinderen traden al vanaf hun zeven jaar tot de welpengroep toe. Uit een brief die hij vele jaren later aan zijn moeder schreef, valt af te leiden dat de *Hashomer Hatsair* een vooraanstaande plaats in Israëls leven innam toen hij 12 jaar was, in 1925 dus. “Herinnert gij u nog, hoe men mij toen ik 12 jaar oud was een velo beloofde, als ik uit de Hachomer zou gaan?”, vroeg hij zijn moeder. “Een velo was een ideaal voor mij. En ik heb geweigerd”.¹³

Uit deze brief blijkt tevens hoezeer in traditionele joodse middens de *Hashomer Hatsair* als een radicaal-socialistische en vrijzinnige beweging werd gezien en met groot wantrouwen werd bekeken. In de zelfde brief bracht Israël nadrukkelijk zijn jeugd ter sprake:

“Opgevoed in een maatschappij waar onrecht en verdrukking van den mensch schering en inslag zijn, heb ik geleden als arbeider, geleden als Jood. Men heeft mij betrapd en ik heb mij niet – zoals zovele van mijn vroegere jeugdvrienden – gebukt onder de slagen – verlegen gelachen als men mij bespoog en getracht het geluk te vinden door het bezit van geld. Ik was nog heel jong, gij weet het, toen ik de toestanden in de maatschappij juist begon in te zien”.¹⁴

Israël Akkerman, een tweede generatie migrant, geprangd tussen twee culturen, ontpopte zich als een jonge rebel:

“ik weet, Mama, wat gij alles voor ons gedaan en geofferd hebt. Wij waren niet immer akkoord, en tusschen mijn en uwe ideeën, was een onoverkomelijke afgrond die wij nooit hebben kunnen overbruggen. Een afgrond, niet alleen van oud tot jong – niet alleen van geloovig tot ongeloovig. Gij en ik, beiden Jood. Ons scheidde een wereld – de wereld die ligt tusschen “zich bukken” en “zich verzetten”. Tusschen ons beide ligt: de daad”.¹⁵

(Israël), 1-5. 11.2.

13. *Herdenkingsnummer gewijd aan de gebroeders Ackerman (sic.)*. Uitgegeven door de Kommunistische Partij Federatie Antwerpen, s.d. (Uit de collectie van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam).

14. *Ibidem*.

15. *Ibidem*.

Deze dadendrang had Israël Akkerman reeds erg jong ontwikkeld. Op 18 mei 1930 werd hij door de politie opgepakt – en in het “gevangeniskarreke” gestopt zoals de legende het wil¹⁶ – tijdens een anti-koloniale protestactie op touw gezet door de communistische jeugd.¹⁷ De Antwerpse gerechtelijke politie had de jonge Akkerman datzelfde jaar ook al op de 1 mei-manifestatie opgemerkt.¹⁸ Op zijn fiets had hij toen een bord gemonteerd met de tekst erop “wij jongeren eisen gelijk loon voor gelijk werk”. Een tweetal weken later werden communistische pamfletten gesignaleerd in een cabine van de stoomboot Leopoldville die in de Antwerpse haven lag aangemeerd en werden vier jongeren aangehouden, waaronder Israël Akkerman. In zijn zakken werd een affiche gevonden dat het opschrift droeg: “Nu Kongo los van België. Vrijheid voor de veroordeelde stokers van de Leopoldville”. Op de wandelbrug voor de Leopoldville was een andere affiche aangeplakt: “Bevrijd de stokers van de Leopoldville”. Nog in de zakken van Akkerman stak een vlugschrift zoals er op de Leopoldville waren aangetroffen en een Duitse programmabrochure van de Communistische Jeugdinternationale. “En of de brave Antwerpsche bourgeois ontsteld waren!”, commentarieerde het Vlaamse communistische weekblad *De Roode Vaan*,

“Denk eens aan wat een schandaal. De blanke arbeiders in België verklaren zich solidair met de negers en eischen de vrijheid van Kongo! Waar moet dat heen”.¹⁹

In mei 1930, hij was toen nog net geen 17 geworden, bleek Israël Akkerman dus in contact te staan met de communistische jeugd. De *Hashomer Hatsaïr*-periode in zijn leven, die minstens vijf

16. Deze gebeurtenis was zelfs Gustav Regler, de Duitse politiek commissaris van de Thälmann brigade, bekend. *Het Vlaamsche Volk*, 27.11.1937, p. 3.

17. *P.v. van de Antwerpse Stadspolitie*, 18.5.1930. In: *Dossier Dienst Vreemdelingen*, Stad Antwerpen, 112.619 Stadsarchief Antwerpen.

18. *Rapport van de Gerechtelijke Politie bij het Antwerps Parket*, 25 maart 1931. In: *Dossier naturalisatie Israël Akkerman*, Archieven Jean Fonteyne, Eigen verzameling documenten (E.v.d.).

19. *De Roode Vaan*, 31.5.1930, p. 1.

jaar had geduurd, kan hiermee als afgesloten worden beschouwd. Hij was opgevoed in een joods-nationalistische, maar ook in een marxistische geest. De scoutsnaam “Kir” die hij er had gekregen – zijn broer Emiel droeg de roepnaam “tarzan” – zou hij nu spoedig inruilen voor zijn Vlaamse naam Piet.²⁰

COMMUNIST (1)

Van de joodse “straat”, van de joodse Jiddische gemeenschap, zette Israël Akkerman de stap, via het communisme, naar de Belgische maatschappij. De verdrukte jood werd een verdrukte proletariër. Dat hij het voortouw nam in een actie tegen het kolonialisme lijkt ons dan ook geen toeval. Later getuigde advocaat Bob Claesens dat Israël Akkerman “niet terugdeinsde de taal onzer Congo negers te leeren, teneinde deze zwarte broeders te helpen in hun strijd om betere bestaansvoorwaarden”.²¹

De overgang in 1930 van de gebroeders Akkerman naar het communisme, want ook hierin volgde Israël zijn oudere broer Emiel, situeerde zich in een specifieke periode en in specifieke omstandigheden. Een aantal vooraanstaande *Hashomer Hatsair* – leden werden in diezelfde periode lid van de K.P., zodat deze stap van de gebroeders Akkerman als meer dan een geïsoleerd en individueel gegeven kan worden beschouwd. Door de economische crisis stortte de diamantnijverheid en handel in elkaar en ook de andere joodse sectoren, de confectie en de maroquinerie, bleven niet gespaard.²²

20. Interview met Bernard Liebermann, Brussel, 4.3.1991.

21. *Ter Hulp*, februari 1938, p. 8. (*Ter Hulp* was het orgaan van de Vlaamse afdeling van de Internationale Rode Hulp).

22. De evolutie van de werkloosheidscoëfficiënt (= procentuele verhouding tussen het jaarlijks aantal werkloosheidsdagen per verzekerde in één sector en het gemiddelde van alle nijverheidssectoren) in de “kunst- en precisienijverheid” zag er als volgt uit:

1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
186	470	331	203	144	126	83	57	87	136	133

Deze economische luxe-sectoren vertoonden, mede door hun meestal kleinschalige ambachtelijke productiewijzen, een bijzondere conjunctuurgevoeligheid. Vele joodse werknemers werden daardoor naar de precaire huisnijverheid of zelfs naar de behoeftegedreven. Tussen 1929 en 1933 steeg het aantal families dat ter gelegenheid van het joodse paasfeest *Pesach* door de Antwerpse Israëlitische Hulpkas werd ondersteund van 400 naar 1.100.²³ Wij kunnen er van uitgaan dat deze cijfers een reële armoede-indicator vormen, aangezien de sociale controle in de hechte en relatief kleine joodse gemeenschap groot was. Minstens 10 % van de joodse bevolking in Antwerpen was dus hulpbehoevend en onder de Oosteuropese joodse migranten, in het bijzonder dezen in de diamantsector, lag dat cijfer ongetwijfeld nog aanzienlijk hoger.

Deze schrijnende sociale omstandigheden lieten een sterke invloed gelden op de jonge, zelf vaak werkloze, *Hashomer Hatsair*-leden. Deze links-zionistische pioniersvereniging bleef halsstarrig iedere diaspora-activiteit, een vakbondswerking bijvoorbeeld, afwijzen en richtte de energie van haar leden volkomen op de theoretische en praktische voorbereiding van de *aliyah*, de emigratie naar Palestina. Dit zionistisch extremisme kwam bij heel wat leden haaks te staan op hun dagelijkse leefomstandigheden. Het is in deze optiek dat hun overgang naar het communisme te verklaren valt.

Uit latere twisten met het bestuur van de Algemene Diamantbewerdersbond (A.D.B.) kan worden afgeleid dat Israël Akkerman zich in 1930 als leerling-diamantzager bij het syndicaat inschreef.²⁴

Opmerkelijk hierbij is niet alleen dat de diamantnijverheid hiermee reeds in 1929 ver boven het landelijk gemiddelde (= 100) scoorde, maar vooral de hoge werkloosheid in 1930. In welke mate de verwijdering van bepaalde categorieën vreemdelingen uit de werkloosheidskassen in 1933 deze cijfers heeft beïnvloed is niet duidelijk. Tussen 1935 en 1937 daalde de werkloosheidscoëfficiënt van de diamant onder het nationaal gemiddelde van de industriële sector. Vanaf 1938 steeg de werkloosheid evenwel opnieuw aanzienlijk. Guy VANTHEMSCHE, *De werkloosheid in België tijdens de crisis van de jaren 1930*. V.U.B., doctoraal proefschrift, 1987, Deel 1, p. 106.

23. Michèle FREY, *Een joodse solidariteitsbeweging te Antwerpen: de Centrale, 1920-1940*. R.U.G., licentiaatsverhandeling, 1975, p. 41 e.v.

24. *De Diamantbewerker*, 25.1.1936, p. 2.

Datzelfde jaar werd hij, in het zog van zijn broer Emiel, communist. Andere vooraanstaande zionistische pioniers volgden hun voorbeeld: Isidoor Springer, Bernard 'Dov' Liebermann en de uit Palestina teruggekeerde Jacques Gunzig en Ruchla Eksztejn. Ze speelden allen in de loop van de jaren dertig en de oorlog een belangrijke rol in de K.P.B.

MIJNWERKER

De crisis in de diamant trof ook de jonge Akkerman. In 1930 en 1931 kon hij nog als leerling-diamantzager werken, zo leiden wij af uit zijn A.D.B.-lidmaatschap, maar in 1932 werd hij werkloos. Om niet bij de pakken te blijven zitten trok Israël naar het Luikse steenkoolbekken op zoek naar werk.²⁵ Aangezien hij over die periode later een roman schreef, zijn wij, hoewel ongetwijfeld met enige vertekening, ingelicht over wat er toen in hem omging. In 1936, enkele dagen voor hij naar Spanje zou afreizen, gaf hij het manuscript van zijn roman, "Als de vliegwielen stilstaan", aan zijn vriend Lode Rigouts. Die publiceerde er de inleiding uit toen Akkerman in Spanje was gesneuveld.²⁶

Maar het oordeel van Rigoets in het K.P.-weekblad *Het Vlaamsche Volk* was het geen gaaf literair werk, maar gaf het een goed beeld van het "hard labeur" in de mijnen en van de "ontstuwige opstandigheid van die jonge prachtige man".²⁷ De eerste zinnen van Akkermans roman luiden als volgt:

"Vlammende vuurhaarden, zwart gewriemel van schoorstenen – vliegwielen en terrils. Ontelbare daken, bedekt met gegalvaniseerde platen. Voorsteden van Luik. Het rijk van de zwaar-industrie. Heel de streek omspannen door een ring van schoorstenen, fabrieken en mijnen. (...) Massale ijzerconstructies nevens naakt houten barakken. De machtigste

25. Stamkaart Israël Akkerman. Archieven Algemene Diamantbewerkersbond – Antwerpen.

26. *Het Vlaamsche Volk*, 15.1.1938, p. 3. Lode Rigouts was de bezieler van de toneelgroep "Wending", die dicht aanleunde bij de K.P. Na de oorlog werd hij secretaris van de Herman Teirlinck-studio.

27. *Ibidem*.

uitvindingen der techniek afwisselend met het gewroet der mijn- en fabriekwerkers. Een ontzaglijke macht spruit uit den arbeid der menschen. Niets spreekt meer van kracht en gezamenlijke arbeid, van rijkdom, bloei en welvaart. Niets ook, onthult meer, in de sombere achterbuurten, in de donkere smalle stegen, verborgen nood en ellende, onmacht, woede en haat”.²⁸

Onmacht, woede en haat waren wellicht ook de gevoelens die Akkerman vergezelden op zijn reis naar het onbekende Walenland. Op het moment dat hij het Antwerps Atheneum verliet werd de diamantnijverheid getroffen door een zware crisis en de uitzichtloosheid van deze sociale blokkering kan niet anders dan zwaar op hem hebben gewogen. Hij was 19 jaar, had nog als kind zijn vader verloren en voelde zich vervreemd van de traditionele door religieuze waarden geïnspireerde joodse cultuur van zijn moeder; tussen hem – de rebel – en haar, lag, zo schreef hij zelf, de “daad”. Zijn nieuwe familie werd deze van de uitgebuiten, de wereld der verdrukten. Hij wou weg van het joods obscurantisme en individualisme en vond zijn ideaal in het – ongetwijfeld mythische – collectief solidariteitsgevoel van het proletariaat. “Morgen ben ik tusschen hen. Eén tusschen vele...”, schreef hij als laatste zin voor de proloog van zijn boek. Hij had werk gevonden in de “De la belle étoile”-mijn in Tilleur, maar hij had tevens een definitieve stap gezet naar het communistisch militantisme.²⁹

De ongeassimileerde en Jiddisch sprekende joodse ambachtelijke thuiswerkers konden voor de Belgische K.P. niets wezenlijk betekenen. Nochtans vormden zij de meerderheid van de joodse partijleden die militeerden in de *Yidische gas*, de joodse straat, met hun eigen clubs en massaorganisaties. Israël Akkerman was een tweede generatie migrant die in Antwerpen was geboren en er school had

28. *Ibidem.*

29. Abraham Wenger, een kameraad uit de *Hashomer Hatsaïr*, trok met Israël mee om in het Luikse werk te zoeken. Hij situeerde de mijn in Herstal; in feite ging het om de “charbonnage du Horloz”, put nummer 1, genaamd “De la Belle Etoile” in Tilleur, een gemeente naast Herstal. *Interview met Abraham Wenger*, Gent, 19.3.1991. A. DE BRUYNE, *Anciennes houillères de la région liégeoise*. Liège, 1990.

gelopen. De ambiguïteit van de dubbele culturele invloed die hij had ondergaan, kwam ook in zijn communistisch militantisme tot uiting. "Israël staat in contact met de huidige leiding van de Joodse Culturele Vereniging (de *Yidische Kulturfarein*, noot R.V.D.) die helemaal bolsjewistisch is", meldde de gerechtelijke politie op 25 maart 1931.³⁰ Deze *Kulturfarein* vormde precies de verzamelplaats van de joodse communisten, waarachter de partijorganisatie schuilging die voor de vreemdelingen was opgericht. Deze partijorganisatie die alle vreemde communisten groepeerde en in taalgroepen was ingedeeld, stond bekend onder de afkorting M.O.E. (Main d'Oeuvre Etrangère). In 1931 militeerde Israël bijgevolg voor de Kommunistische Jeugd in een "Belgische" structuur en bleef hij tegelijk contact houden met de *Kulturfarein*, de "vreemdelingen"-structuur. In oktober 1933, na zijn terugkeer uit Tilleur, werd Israël Akkerman aangehouden op wat de politie noemde "een geheime joodse vergadering" in Borgerhout.³¹ De bewuste vergadering werd volgens de politie geleid door Hersz Zaif, een Poolse communist die een tijd lang politiek secretaris was van de joodse M.O.E. in Antwerpen.³² Ook toen functioneerde Israël Akkerman dus nog in de "vreemdelingen"-structuur, want zo noteerde de Borgerhoutse politie, "op de vergadering werd een voor ons onbegrijpelijke taal gesproken"; zo goed als zeker was dit het Jiddisch.

Na 1934 kwam hierin verandering. Israël Akkerman werd lid van het bestuur van de Internationale Rode Hulp en nog een jaar later mentor van de grootste staking die de diamantsector in het interbellum heeft gekend. Deze activiteit bracht hem niet alleen nadrukkelijker in de "Belgische" straat, maar tevens in het Federaal Bestuur van de Antwerpse K.P.

30. *P.v. van de Gerechtelijke Politie bij het parket van Antwerpen, dd. 25.3.1931.* Archieven J. Fonteyne, E.v.d.

31. *P.v. van de Gerechtelijke Politie bij het parket van Antwerpen, dd. 28.10.1933.* In: *ibidem*.

32. *Interview met Bolek Zygelman, Jeruzalem, 5.6.1989.* Hersz Zaif (Blaski, 30.5.1900) werd uitgedreven bij K.B. van 8 mei 1933. *P.v. Ministerraad, 8.5.1933, n° 32, p. 4.* A.R.A., Papieren Charles de Broqueville, nr. 674.

BELG?

In het perspectief van dit communistische assimilatiestreven moet ook de hardnekkigheid worden gezien waarmee Israël Akkerman poogde Belg te worden. Op zijn 18de verjaardag opteerde hij, vermits hij in België was geboren, voor de Belgische nationaliteit en diende daartoe in februari 1931 een aanvraag in bij de Antwerpse Rechtbank van Eerste Aanleg.³³ Op 29 mei 1931 werd zijn aanvraag door deze rechtbank verworpen "omdat hij onvoldoende bewijzen had geleverd van zijn gehechtheid aan het land en aan het Belgische volk".³⁴ De rechtbank had zich voor dit vonnis gesteund op politieverlagen waarin werd onderstreept dat Israëls broer Emiel pas openlijk communistische activiteiten had ontplooid nadat hij in 1930 was genaturaliseerd.

Vooraf het optreden van Emiel tijdens een textielstaking in Noord-Frankrijk, en de ware veldslag die naar aanleiding daarvan op 16 juli 1931 in het Wervikse pionierspark met de Rijkswacht was geleverd, werden bij de behandeling in beroep van Israëls naturalisatie in de verf gezet.³⁵ 120.000 arbeiders, waaronder 40.000 Belgische, hadden in de zomer van 1931 gedurende tien weken de textielsector van Roubaix en Tourcoing platgelegd. Om agitatie te voeren onder de vele duizenden pendelarbeiders die uit Zuid-West Vlaanderen – de streek van Wervik, Moeskroen en Komen – dagelijks over de grens hun brood gingen verdienen, stuurde de Vlaamse K.P. Emiel Akkerman naar ginder.³⁶ Naarmate de staking aansleepte werden de incidenten met de rijkswacht talrijker. Op 16 juli werden in de Wervikse volkswijk het "pionierspark" autobussen met werkwilligen die de grens overstaken met stenen bekogeld. De Rijkswacht probeerde dit te verhinderen, maar slaagde daar niet in omdat barricaden werden opgeworpen. Dit leidde een escalatie in die uiteindelijk in een ware veldslag uitmondde. De arbeiders van het

33. *Dossier naturalisatie Israël Akkerman (1931-1936)*. Archieven Jean Fonteyne (E.v.d.).

34. *Ibidem*.

35. *De Roode Vaan*, 25.7.1931, p. 1.

36. *Idem*, 22.8.1931, p. 1.

“pionierspark” schreven, aldus *De Roode Vaan*, “een schoone en heldhaftige bladzijde (...) in de geschiedenis van de arbeidersbeweging”.³⁷

Een goede maand later bestormde de politie het spreekgestoelte op een meeting van de Antwerpse K.P. om Emiel Akkerman en 6 andere communisten bij de lurven te grijpen.³⁸ Enkele maanden later werd Emiel in Kortrijk veroordeeld omdat hij, volgens de versie van *De Roode Vaan*, op een stakersmeeting in Menen had gezegd dat “de gendarmen betaald werden door de kapitalisten om de rechtvaardige strijd van de arbeiders te onderdrukken”.³⁹

Toen Israël Akkerman drie jaar later voor het Hof van Beroep van Brussel verscheen, kwam het communistisch militantisme van zijn broer mee in de weegschaal te liggen. Het arrest van het Hof van 9 juli 1934 stelde zich de vraag “si la demande (de optieaanvraag van I.A., noot R.V.D.) ne révèle pas plutôt chez lui le désir ou la préoccupation de se mettre à l’abri d’un arrêt éventuel d’expulsion”.⁴⁰ Het beroep dat door Akkerman was ingesteld – Akkerman werd verdedigd door de communistische advocaat Jean Fonteyne en de socialistische senator Henri Rolin – werd verworpen.⁴¹ Net als in 1931 steunde de rechtbank zich op politieverlagen om de “oprechtheid” van de optieaanvraag in twijfel te trekken. De rechtbank was van oordeel dat Israël Akkerman uit deze verslagen te

37. *Idem*, 29.8.1931, p. 4.

38. *Idem*, 22.8.1931, p. 1.

39. *Idem*, 21.11.1931, p. 1.

40. *Arrêt de la lière Chambre de la Cour d’Appel de Bruxelles, dd. 9.7.1934, n° 8774 en cause de: Akkerman Israël*. Archieven Jean Fonteyne (E.v.d.).

41. Jean Fonteyne had een belangrijke rol gespeeld in de productie van de Borinagefilm van Ivens en Storck. Op het einde van de jaren dertig werd hij de vertrouwensman van de Russische legatie in België en in 1939/1940 van de clandestiene leiding van de P.C.F. die vanuit België opereerde. Tijdens de bezetting lag hij aan de basis van de groep “Justice Libre” – die de gelijknamige clandestiene krant uitgaf – waarrond zich heel wat progressieve juristen schaarde. Na de tweede wereldoorlog werd hij tot senator verkozen voor de K.P.B. José GOTOVITCH, *Le parti communiste de Belgique, 1939-1944. Stratégie nationale et pratique locale: la Fédération bruxelloise*, U.L.B., doctoraal proefschrift, 1988, Vol. I, p. 38 en 64.

voorschijn kwam als een “agitateur en rapport avec d’autres propagandistes parmi lesquels des individus étrangers, suspects ou expulsés de Belgique, avec lesquels il se concerta dans des réunions clandestines, ce, même au cours de son instance en option de patrie”.⁴²

Uit de politierapporten die als bron dienden voor dit arrest valt heel wat te leren over Akkerman. Volgens de Antwerpse politiecommissaris had Akkerman zich “gezien de huidige omstandigheden” (d.w.z. zijn naturalisatieaanvraag) aangesloten bij de Socialistische Anti-Oorlogsliga en zette hij geen openlijke activiteiten voor de K.P. meer verder.⁴³ Dit rapport was in januari 1934 opgesteld.

Diezelfde maand stuurde ook de Gerechtelijke Politie van Antwerpen een verslag over Israël Akkerman naar de Procureur des Konings.⁴⁴ Na enige verduidelijking over de rol van Emiel in de textielstaking van 1931 en de blijvende contacten van Israël met buitenlandse communisten – de vergadering met Zaif in Borgerhout – trok de Gerechtelijke Politie de volgende conclusie:

“Nous sommes d’avis que si Akkerman se voit octroyer la nationalité immédiatement, il va annoncer publiquement la doctrine communiste. La chose est d’autant plus dangereuse que sur le terrain culturel il est à un échelon plus haut que le niveau ordinaire des communistes belges”.⁴⁵

Het lidmaatschap van Israël in de Socialistische Anti-Oorlogsliga, een linkse tendensorganisatie in de B.W.P., vonden wij in geen enkele andere bron terug. Ook als dat het geval mocht zijn geweest, stond dat zijn blijvend engagement in de K.P. niet in de weg. Vermoedelijk kwam hij eind 1932 terug uit het Luikse. In ieder geval schreef hij zich op 2 januari 1933 opnieuw in als lid van de

42. *Ibidem* noot 40.

43. *P.v. van de Antwerpse politiecommissaris, dd. 15.1.1934.* Archieven Jean Fonteyne (E.v.d.).

44. *P.v. van de Gerechtelijke Politie van Antwerpen, dd. 18.1.1934.* *Ibidem.*

45. *Ibidem.*

A.D.B.⁴⁶ Hij woonde toen op een kamer in de Lamorinièrestraat, ten zuiden van de joodse wijk waar hij zijn jeugd had doorgebracht.

Het heeft er alle schijn van dat Israël in de jaren 1932-1933 een erg moeilijke periode heeft doorgemaakt. In 1932 hertrouwde zijn moeder en ging in Londen wonen.⁴⁷ Of er enig verband bestaat tussen deze voor de 19-jarige Israël toch wel ingrijpende gebeurtenis en zijn vertrek naar de Luikse steenkoolmijnen, konden wij niet uitmaken. Toen hij terug kwam, was zijn vertrouwde woonplaats in de Terliststraat verlaten en stond hij er alleen voor. Enkele maanden later, in juli 1933, trok hij in bij zijn broer Emiel aan de Plantin en Moretuslei in Borgerhout. Ook financieel moet hij het toen wel niet erg breed hebben gehad; in januari 1934 noteerde de Gerechtelijke Politie dat hij een werkloze diamantslijper was. Rond die tijd maakte hij kennis met zijn eerste vriendin. Anders dan zijn broer Emiel, die een elegant dandy-achtig voorkomen had, was Israël zowel klein van gestalte als eerder timide in zijn contact met vrouwen.⁴⁸ In de zomer van 1934 trouwde Emiel met Vera Luftig, een diamantsnijdstster – later ook nog model in de Antwerpse academie – die een erg opvallende verschijning was.⁴⁹ Enkele maanden voordien, in maart, was Israël op zijn kamer in de Plantin en Moretuslei “helemaal naakt” betrappt door de Borgerhoutse politie in het gezelschap van zijn vriendin, de “Poolse Berger”.⁵⁰ Hij stormde toen uit

46. *Stamkaart Israël Akkerman*. Archieven A.D.B., Antwerpen.

47. *Dossier Dienst Vreemdelingen, Stad Antwerpen, 112.619*. Stadsarchief Antwerpen, Modern Archief.

48. *Interviews met Ephraïm Schmidt en Laja Berger-Aradi*, Antwerpen - 20.3.1991 en Brussel - 4.11.1986.

49. Feigla “Vera” Luftig – geboren in Chrzanow in West-Galicië op 13.5.1909 – was de dochter van een bemiddelde chassidische koopman. Met haar zusters kwam ze in 1927 in Antwerpen wonen. Samen met twee van hen, Golda en Rachel, trok ze nadat haar man was gesneuveld, in 1937 als verpleegster naar Spanje. Tijdens de oorlog was ze koerierster in het Rode Orkest dat door meesterspion Leopold Trepper was opgezet. *Dossier Dienst Vreemdelingen, Stad Antwerpen, 197.525*. Stadsarchief Antwerpen, Modern Archief. *Interview met Rachel Luftig*, Brussel, 29.5.1986.

50. *P.v. van de Gemeentepolitie van Borgerhout, dd. 24.3.1934*. In: Archieven Jean Fonteyne (E.v.d).

bed en gooide communistisch propagandamateriaal uit het raam: nummers van *Au Secours* (het blad van de Internationale Rode Hulp), een nummer van *Rundschau über Politik, Wirtschaft und Arbeiterbewegung* (een Duitstalig theoretisch blad van de Communistische Internationale) en een nummer van het Antwerps K.P.-blad voor zeelui, *De Roode Snuij*. Dat Israël Akkerman zich ook toen nog actief met communistische politiek bezig hield lijkt bijgevolg geen twijfel.

Lya Berger, Israël Akkermans vriendin, kwam in 1911, toen ze drie jaar oud was, met haar familie naar Antwerpen.⁵¹ Haar vader, die een overtuigd zionist was, had in Palestina zijn fortuin verloren en was berooid naar Czestochowa teruggekeerd (hoewel de familie uit Warschau afkomstig was waar ook Lya geboren werd). Toen besloot hij naar Antwerpen te emigreren.⁵² Ook daar bleef de familie niet lang: toen in 1914 de oorlog uitbrak, vluchtte ze eerst naar Nederland en vervolgens naar Groot-Brittannië. Lya's vader had zich inmiddels tot diamanthandelaar omgeschoold en kon daarmee ruim zijn familie onderhouden. Hij hield evenwel niet van Engeland en de Engelsen; de Duitse cultuur bewonderde hij dan weer mateloos en om die reden vestigde hij zich in 1922 in Berlijn. Enkele jaren later ging Lya bij haar oudste broer in Londen wonen en in 1929 kwam ze samen met hem naar Antwerpen.

Lya's broer behoorde reeds in Londen tot communistische kringen en toen ze in Antwerpen ingeburgerd waren zochten ze contact met gelijkgezinden; zo belandde Lya in de *Kulturfarein* waar ze Piet tegen het lijf liep. "Hij was eenzaam en ik ook" vertelde ze ons.⁵³ Voor Lya was er alleen Piet, Israël was voor haar een vreemde naam, nochtans spraken ze met elkaar Jiddisch, hun moedertaal. Israël Akkerman was dus begin 1934 Piet Akkerman geworden: een Antwerpse communist van joodse origine en niet meer de joodse communistische Pool die in Antwerpen woonde. Piet en Lya

51. *Dossier Dienst Vreemdelingen, Stad Antwerpen, 266.505*. Stadsarchief Antwerpen, Modern Archief.

52. *Interview Laja Berger*, Brussel, 4.11.1986.

53. *Ibidem*.

bleven twee en een half jaar samen, tot Piets vertrek naar Spanje in 1936.

De Belgische nationaliteit bezat hij ook toen nog niet. In 1934 was zijn beroep tegen de beslissing van de Rechtbank van Eerste Aanleg van Antwerpen verworpen omdat de “oprechtheid” van zijn aanvraag in twijfel werd getrokken. Als bewijs voerde de rechtbank aan dat Israël Akkerman had deelgenomen “à des manifestations publiques considérées comme antipatriotiques par la grande majorité de la population belge”.⁵⁴ De rechtbank definieerde hiermee haar visie op het patriotisme, en introduceerde meteen een politiek criterium in het naturalisatierecht door optie.⁵⁵ In die zin was dit arrest zonder precedent, want m.b.t. Jacques Grippa – een Italiaanse communistische militant – had hetzelfde Hof van Beroep in Brussel nog op 23 november 1932 geoordeeld dat wanneer een vreemdeling in België geboren was zijn “gehechtheid aan het land” als voldoende bewezen diende te worden beschouwd.⁵⁶

Een *pro deo* cassatieaanvraag van Akkerman werd verworpen, maar op 11 mei 1935 diende meester Fonteyne een nieuwe aanvraag in die op 29 november van dat jaar opnieuw door de Rechtbank van Eerste Aanleg van Antwerpen werd verworpen.⁵⁷ Een tweede maal werd nu een beroepsprocedure ingeleid en de besluiten die door Eerste Advocaat-generaal Van den Branden de Reeth werden neergelegd voor de Procureur-generaal lieten aan duidelijkheid niet te wensen over:

“(…) il résulte des éléments du dossier que l’appelant est affilié à un groupement dont le nom seul (...) indique un attachement profond à la

54. *Arrêt de la lière Chambre de la Cour d’Appel de Bruxelles, dd. 9.7.1934, n° 8774 en cause de: Akkerman Israël.* Archieven Jean Fonteyne (E.v.d.).

55. Wanneer hij in België was geboren en er steeds had verbleven kon een vreemdeling na zijn 18de verjaardag een aanvraag tot naturalisatie bij optie indienen. Als enige supplementaire voorwaarde was daarbij een moreel criterium ingebouwd dat de “gehechtheid aan het land” voorzag. (Wetten van 15.5.1922 en 4.8.1926)

56. *Conclusions pour Akkerman, Jean Fonteyne, s.d. (1935).* Archieven Jean Fonteyne (E.v.d.).

57. *Ibidem.*

politique d'un pays étranger et des sentiments contraires à ceux que doit avoir tout bon patriote".⁵⁸

Deze zinsnede had aan Jean Fonteyne in zijn besluiten de vraag ontlokt:

"Serait-il admissible de voir à nouveau la Parquet Général à la Cour d'Appel de Bruxelles soutenir publiquement devant cette juridiction que l'on ne peut à la fois être communiste et aimer son pays?"⁵⁹

Op 9 juni 1936 werd het tweede beroep van Akkerman verworpen en kreeg Fonteyne meteen een antwoord op zijn vraag.

Israël-Piet Akkerman werd dus geen Belg, maar de herhaalde aanvragen en de beroepsprocedures behoedden hem tussen 1931 en juni 1936 wel voor een eventuele uitwijzing. Inmiddels was Piet Akkerman, door zijn rol in de diamantstakingen van 1935 en 1936, een publiek figuur geworden in Antwerpen; dat zou hij, vreemdeling zijnde, zonder het trage malen van de Belgische gerechtsmolen zo goed als zeker niet straffeloos hebben gekund.

DIAMANTZAGER EN STAKINGSLEIDER (1)

Op 15 juli 1935 kreeg de Antwerpse politie van de 6de Wijk telefonisch bericht dat diamantzagers in staking waren gegaan in een werkhuis in de Ketsstraat.⁶⁰ Ook op het commissariaat van de 7de Wijk werden agenten uitgestuurd omdat een 50-tal stakers poogden

58. *Conclusions pour le Procureur Général près la Cour d'Appel de Bruxelles intimé contre Akkerman Israël*. Archieven Jean Fonteyne (E.v.d.). De auteur van deze besluiten Eerste Advocaat-generaal Adrien Van den Branden de Reeth sloot zich tijdens de bezetting, precies door toedoen van Fonteyne, aan bij de groep rond *Justice Libre* en was één van de auteurs van de beroemde door het Onafhankelijkheidsfront uitgegeven valse *Le Soir*. De ironie van het lot wil dat Van den Branden de Reeth in 1950 – in volle koude oorlog – moeilijkheden kreeg door zijn contacten met communistische juristen. Hij liep toen zelfs een schorsing op. Cfr. Hans DEPRAETERE en Jenny DIERICKX, *De Koude Oorlog in België*. Berchem, Epo, 1985, pp. 147-148.

59. *Note pour Israël Akkerman*, s.d. (1936). Archieven Jean Fonteyne (E.v.d.).

60. *P.v. van het Politiecommissariaat van de 6de Wijk, 16.7.1935*. Stadsarchief Antwerpen, Modern Archief, 6310, 1935, staking diamant.

de werklieden van een slijperij in de Lange Leemstraat te overreden het werk neer te leggen.⁶¹ De adjunct-politiecommissaris van de 6de Wijk ging informatie inwinnen bij de Algemene Diamantbewerdersbond (A.D.B.) op de Plantin en Moretuslei, waar hem gezegd werd dat er nergens staking was uitgebroken en “men de meening (was) toegedaan dat het nergens zoover zal komen.”⁶² “Het betreft hier slechts eene beweging onder de afgevaardigden der verschillende fabrieken tot het bekomen van loonsverhoging” luidde het lakonieke besluit van de A.D.B.-woordvoerder. Nochtans legden arbeiders in een aantal diamantzagerijen op 15 juli het werk neer en gaven daarmee de aanzet tot een beweging die na vier dagen zowat de gehele sector in Antwerpen platlegde.

Zonder twijfel was de diamantindustrie de sector die in het begin van de crisis het zwaarst door de werkloosheid was getroffen. De daaromtrent gekende cijfers slaan daarenboven op de diamantarbeiders die van een werkloosheidsuitkering konden genieten. De vreemdelingen – met uitzondering van de Nederlanders – werden daarvan vanaf 1933 uitgesloten. Voor de Oosteuropese diamantbewerders braken er moeilijke tijden aan. Pas in 1935 kan er van een duidelijk, zij het slechts kortstondig, herstel in de diamantnijverheid gesproken worden. Het is op de achtergrond hiervan dat de ‘wilde’ staking van de zomer van 1935 moet gesitueerd worden.

De eerste stakingsdag, toen in 2 van de 40 zagerijen een spontane actie was uitgebroken, stapte een delegatie van de stakers naar het Bondsgebouw aan de Plantin en Moretuslei, waar ze door Alfons Daems (de nummer twee van het socialistisch diamantsyndicaat na voorzitter Louis Van Berckelaer) werden gevraagd terug aan het werk te gaan.⁶³ De toen 22-jarige Piet Akkerman maakte deel uit van deze delegatie; begin 1935 had hij inderdaad als diamantzager

61. *P.v. van het Politiecommissariaat van de 7de Wijk, 15.7.1935.* In *ibidem*.

62. *Ibidem* voetnoot 60.

63. *De waarheid over de diamantbewerkersstaking van juli 1935.* S.l., s.d., p. 7 (Antwerpen, augustus 1935). Deze brochure werd uitgegeven door het tweede stakingscomité dat onder communistische invloed stond (waarover verder meer). Naar de stijl te oordelen werd deze brochure door Israël Akkerman geschreven.

werk gevonden bij een kleine patroon, Fuchs in de Magdalenastraat.⁶⁴ De daaropvolgende dag werd in 15 zagerijen het werk neergelegd. Op een vergadering werd er door enkele stakers gescholden op de A.D.B.-leiding omdat die weigerde de staking te erkennen.⁶⁵ Akkerman nam de verdediging van de vakbond op zich, maar bekritiseerde de houding van het bestuur. De stakers eisten een loonsverhoging van 0.90 naar 1.25 F per bewerkte steen. Een aantal afgevaardigden van de bedrijven werden verkozen, maar Daems weigerde opnieuw hen te ontvangen. De derde dag, woensdag 17 juli, waren niet alleen een dertigtal zagerijen in staking, maar breidde de actie zich ook uit naar de slijperijen waar het gros van de diamantbewerkers was tewerkgesteld. Na een woelige vergadering van de slijpers in de zaal Conscience, beslisten de 700 aanwezigen de staking verder te zetten. "Deze staking zou een communistische strekking hebben en buiten medewerken van den A.D.B. gebeuren", noteerde de politiecommissaris van de 6de Wijk die avond.⁶⁶

Op donderdag werd in de laatste zagerijen het werk neergelegd en kwam er ook een beweging op gang onder de thuiswerkende snijders: "Het ongelooflijke, nimmer voor mogelijk gehouden, wordt waar", stond er in de brochure van het stakerscomité te lezen,

"De type van huisindustrie, de minst betaalde diamantbewerkers komen op straat. De snijders. Onder leiding van E. Akkerman, Knoblauch, Mil Verbraeke, enz. komen zij op straat. Uit de mansardes en uit kelders, uit de krochten en uit de duffe kamers worden zij gehaald. Kinderen bijna nog – ouderen – mannen met baarden. Georganiseerden (in de A.D.B., noot R.V.D.) en ongeorganiseerden leggen het werk neer".⁶⁷

Dat ook de armoezaaiers van het diamantvak, de meestal thuiswerkende snijders, op straat kwamen was zonder twijfel een bijzondere gebeurtenis. Om de betekenis daarvan te begrijpen is enig

64. *Dossier Dienst Vreemdelingen, Stad Antwerpen, 112.619.* Stadsarchief Antwerpen, Modern Archief.

65. *Ibidem*, p. 8.

66. *P.v. van het Politiecommissariaat van de 6de Wijk, 17.7.1935.* In: Stadsarchief Antwerpen, Modern Archief, 6310, 1935: staking diamant.

67. *De waarheid over...*, op. cit., pp. 14-15.

inzicht in de ontwikkeling en in de structuur van de diamantnijverheid onontbeerlijk. De concentratie in grotere industriële werkplaatsen die de diamantnijverheid in de periode 1870 tot 1900 als gevolg van de mechanisatie had gekend, werd door de algemene electrificatie van de provincie Antwerpen in de jaren 1920 opnieuw teniet gedaan.⁶⁸ De huisnijverheid die in het laatste kwart van de 19de eeuw was verdrongen, deed opnieuw haar intrede. Ondertussen was tussen 1900 en 1913 de diamantnijverheid uitgedeid naar het Kempische platteland. De rol die goedkope arbeidskrachten op het platteland in die periode speelden werd in de jaren 1923-1929, een nieuwe expansieperiode voor de diamantindustrie, ten dele overgenomen door joodse immigranten. Dit was echter niet het geval voor alle deelbewerkingen van de diamant.

Achtereenvolgens wordt een diamant gekloven of gezaagd, gesneden, versteld en tenslotte geslepen. Of een ruwe steen eerst wordt gekloven of gezaagd hangt af van de kwaliteit van de steen. Zagen en kloven zijn allebei gespecialiseerde beroepen waarin slechts een beperkt deel van de arbeiders tewerkgesteld waren: in 1931 werkte één zager voor 21,7 slijpers en één klover voor 43,5 slijpers.⁶⁹ Het zagen was een kapitaalsintensieve en dus industrieel-collectieve bezigheid waarin hoofdzakelijk Belgische en Nederlandse arbeiders waren tewerkgesteld. De diamantzagerijen vormden samen met de slijperijen de bastions van de A.D.B. Het diamantkloven daarentegen bleef een manuele handeling die door de band thuis of in zeer kleine ateliers werd uitgevoerd. Zeker tot 1929 waren de diamantklovers samen met de zagers veruit de best betaalde diamantarbeiders.

De meeste Oosteuropese immigranten moesten zich tevreden stellen met de slechtst betaalde job, deze van diamantsnijder. Bij het snijden wordt aan de diamant na het kloven of zagen een eerste ruwe vorm geslepen. Pas daarna wordt de steen in een speciale

68. Gerrit HASENDONCKX, *Diamantbewerken van stad naar platteland. Technische en sociaal-economische evolutie van de diamantbewerking in de provincie Antwerpen, 1894-1939*. R.U.G., licentieverhandeling, 1975.

69. *Ibidem*, p. 348.

cement gezet ("versteld") en vervolgens geslepen door de diamantslijpers. Dat laatste gebeurde in grotere ateliers die hoofdzakelijk Belgische slijpers tewerkstelden. De Oosteuropese immigranten waren dus in hoofdzaak diamantsnijders en zetten daarmee een beroep verder dat voorheen veelal door vrouwen was uitgeoefend.⁷⁰ Meestal werkten zij thuis en aan zeer lage tarieven die per stuk werden onderhandeld met een patroon of tussenpersoon.

Op donderdag 18 juli, de staking was toen zo goed als algemeen, werd een nieuwe bijeenkomst belegd in de zaal St. Jan.⁷¹ De voorzitter van het stakerscomité Van den Veyver – een slijper – wenste niet dat ook de afgevaardigden van de zagers en de snijders het woord zouden nemen. Het slijperscomité, waarin de getrouwen aan het A.D.B.-bestuur in de meerderheid waren, kwam er een eerste maal tegenover de zagers en snijders te staan waar de communisten een sterke invloed hadden. Op vrijdag 19 juli kwam op aandringen van de zagers en snijders een centraal stakingscomité tot stand: de drie grote branches in de diamantbewerking leverden elk 5 vertegenwoordigers, de 16de was een versteller.⁷² 's Avonds werd er opnieuw een grote meeting ingericht in de zaal Majestic. Nunes, die sprak in naam van het slijperscomité, stelde dat niemand op maandag weer aan het werk zou gaan en dat hij in naam van de A.D.B.-voorzitter kon verklaren dat de A.N.D.B.-voorzitter Pollak naar Antwerpen zou komen voor besprekingen.⁷³

Op zaterdag was Louis Van Berckelaer, de A.D.B.-voorzitter, uiteindelijk toch bereid het stakerscomité te ontvangen.⁷⁴ In het

70. *Ibidem*, p. 357.

71. *De waarheid over de diamantbewerkerstaking van juli 1935*. S.I., s.d., p. 15. *De Diamantbewerker*, 24.8.1935, p. 4 (verslag van E. Van den Veyver over de staking).

72. *De waarheid over...*, p. 17 en *De Diamantbewerker*, 24.8.1935, p. 3.

73. *De Volksgazet*, 20.7.1935, p. 3.

74. Petrus Louis Van Berckelaer (Antwerpen, 1872-1936) was een gewezen diamantslijper die in 1912 voorzitter werd van de Algemene Diamantbewerkerbond. De A.D.B. stelde zich binnen de Syndicale Commissie, waarvan ze pas in 1913 lid werd, relatief autonoom op. Dit kan wellicht worden toegeschreven aan de liberaal-corporatieve oorsprong van het syndicalisme in de Antwerpse diamantnijverheid. Onder Van Berckelaers leiding bouwde de A.D.B. ook een sterke finan-

bondsblad, *De Diamantbewerker*, van diezelfde 20ste juli verscheen een artikel waarin hij zich nog onverzoenlijk had opgesteld:

“(...) zij komen naar den Bond en zij willen dat het Bondsbestuur die staking, die zij op eigen hand begonnen zijn, zal wettigen en voor zijn verantwoordelijkheid nemen. Daaraan kan niet gedacht worden”.⁷⁵

De staking stoorde de onderhandelingen die door de A.D.B. met de patroons werden gevoerd, maar was ook in strijd met Van Berckelaers visie op de regeling van sociale conflicten:

“(...) overeenkomsten tusschen A.D.B. en de werkgevers... en het eerlijk naleven daarvan, zoo door baas als werkman. Dàt is de weg. Er is geen andere”.⁷⁶

Van Berckelaer eiste dus de beëindiging van de staking en de ontbinding van het stakerscomité. Op de stakersvergadering van vrijdagavond in de Majestic was evenwel beslist dat de staking maar kon beëindigd worden mits een loonsverhoging van 20% en mits er een comité van de délégués zou blijven bestaan, ook na de staking.⁷⁷ Op de vergadering met het stakerscomité legde Van Berckelaer uit dat de 20% loonsverhoging er de daaropvolgende week zou komen, maar dat zulks de problemen in het diamantvak niet oploste.⁷⁸ Om tot vaste tarieven te komen, en deze te doen respecteren, moest er een paritaire commissie worden opgericht die de macht had de huisindustrie te controleren. Alleen dat kon volgens de A.D.B.-voorzitter op lange termijn de zaken voor de diamantbewerkeren ten goede keren.

cieel-economische positie uit (ondermeer beheerde de A.D.B. één van de belangrijkste Antwerpse diamantslijperijen, De Daad), wat ongetwijfeld mede bijdroeg tot de onafhankelijke opstelling van de bond. In 1921 werd Van Berckelaer provinciaal senator voor de B.W.P., in 1925 werd hij rechtstreeks voor de senaat verkozen. Hij bleef senator tot aan zijn dood in 1936 (zie verder in de tekst).

75. *De Diamantbewerker*, 20.7.1935, p. 3.

76. *Ibidem*.

77. *De waarheid over...*, p. 18.

78. *Ibidem*, p. 22.

Piet Akkerman argumenteerde dat er misschien een akkoord kon zijn met de patroonsorganisatie, maar dat de zagerspatroons daar niet bij waren aangesloten, en er bijgevolg geen enkele garantie bestond voor de zagers. Niemand mocht volgens hem opnieuw aan het werk gaan vooraleer er aan alle branches voldoening was geschonken. De afgevaardigde van de snijders vond dat, nu er voor het eerst na de Eerste Wereldoorlog ook veel ongeorganiseerde snijders aan de beweging deelnamen, daarin een unieke kans lag voor de A.D.B. om deze te organiseren. Daarom mocht de staking nu niet worden opgegeven.

De meerderheid van de afgevaardigden schaarde zich evenwel achter Van Berckelaer en er werd een manifest opgesteld waarin werd opgeroepen op maandag 22 juli het werk te hervatten. Een loonsverhoging van 20% werd toegezegd, de A.D.B. beloofde een speciale bijeenkomst te beleggen voor de snijders en het stakerscomité zou ontbonden worden. Van Berckelaer drukte over deze overeenkomst zijn tevredenheid uit in *De Diamantbewerker*:

“Toen (...) het ‘Stakerscomiteit’ op het bureel van Van Berckelaer met deze ene uitgebreide bespreking hield, leidde die bespreking ook – trots het woedende verzet van een paar daarin onder een onschuldig masker geslopen communisten tot het verheugende feit, dat door den woordvoerder van dit Stakerscomiteit aan de voor het Bondsgebouw verzamelde leden werd medegedeeld dat het Stakerscomiteit zichzelf ontbond”.⁷⁹

Hiermee eindigde een eerste fase van de oppositiebeweging tegen het A.D.B.-beleid. In de tweede fase traden de communisten, en vooral de joodse communisten, nadrukkelijk op de voorgrond. De communisten waren het inderdaad oneens, zowel met de stopzetting van de staking, als met de ontbinding van het stakingscomité. “Toen begonnen de communisten, verrast door dit voor hen zoo onaangename feit, hun waar gezicht te tonen”, schreef Van Berckelaer:

79. *De Diamantbewerker*, 27.7.1935, p. 1.

“Niet alleen de leiding van den A.D.B. maar ook de jongens van het ‘Stakerscomiteit’ werden gescholden. (...) Zij (de communisten, noot R.V.D.) probeerden daar zelfs het ‘Stakerscomiteit’ te handhaven en nog uit te breiden. Wat echter door de leden daarvan beslist werd afgewezen”.⁸⁰

De A.D.B.-voorzitter trok dan ook deze les uit de staking:

“(…) dat altijd de communisten op den loer liggen om, geholpen door laster en bedrog... en door enkele ongere van persoonlijke haat en gal doordrongen lui, elke mooie beweging (...) te doen ontaarden in desorganisatie en armoede en onheil brengende ontbinding”.⁸¹

Piet Akkerman zag de zaken anders:

“En als zij beneden komen (de leden van het stakerscomité na de vergadering met Van Berckelaer, noot R.V.D.) en de koude douche voelen die er neergekomen is op de diamantbewerkers voelen zij dat zij een fout begaan hebben tegenover hun kameraden”.⁸²

Diezelfde zaterdagavond werd er een nieuw voorlopig comité samengesteld dat moest toezien of de beloften werden gehouden. Voorzitter van het nieuwe comité werd A. Nunes, die reeds lid was geweest van het oude slijperscomité; als secretaris werd Piet Akkerman aangeduid. Dit comité was nog een verderzetting van het oude, maar hield slechts enkele dagen stand.

Op de door de A.D.B.-leiding toegezegde bijeenkomst voor de snijders, maandag 22 juli, kwam het tot een heftige woordenwisseling tussen Alfons Daems en Emiel Akkerman, maar pas de dag daarop barstte de bom op een algemene vergadering van de bedrijfsdéléguées in de zaal “De Ton”.⁸³ “En toen toonden de communisten zich in hun naakte body (...)”, commentarieerde Van Berckelaer, “(...) Daar scholden zij nu zelfs de leden van het ‘Sta-

80. *Ibidem.*

81. *Ibidem.*

82. *De waarheid over...*, p. 23.

83. *Ibidem*, pp. 27-28 en *De Diamantbewerker*, 27.7.1935, p. 1.

kerscomiteit' uit voor verkochten (...)"⁸⁴ Een aantal leden verlieten de zaal en verklaarden dat er "onder voorzitterschap van Akkermans een gansch andere strekking genomen werd"⁸⁵.

De zondag daarop werd door het "communistisch" comité een nieuwe bijeenkomst belegd waarop 150 bedrijfsafgevaardigden aanwezig waren.⁸⁶ Zij vertegenwoordigden zowat één-derde van de A.D.B.-leden. De ontbinding van het eerste stakingscomité werd er scherp op de korrel genomen en er werd geprotesteerd tegen de "schandelijke lasterkampagne" die werd gevoerd door het bondsblad, door de socialistische *De Volksgazet* en door de "burgerlijke" pers. Een nieuw slijperscomité werd verkozen, dat samen met het comité van de zagers – waaruit diegenen die Piet Akkerman niet waren gevolgd ondertussen waren gewipt – en dat van de snijders een "comité van aktie" vormde. Het eerste besluit van dit comité was de publikatie van een verslag over de staking. Het verscheen later onder de titel "De waarheid over de diamantbewerkerstaking van juli 1935". Het comité zag zichzelf als een brug tussen de leden en bedrijfsafgevaardigden enerzijds en het dagelijks bestuur van de A.D.B. anderzijds, met als taak de naleving van de lonen en werktijden te controleren; daarnaast moest het ook de A.D.B.-leiding op de vingers kijken. "Boven en beneden moet er op de vingers gezien worden. En op de vingers getikt. Dat is ons voornaamste doel na de staking" schreef Piet Akkerman.

COMMUNIST (2)

De algemene staking in de diamant was na een week zo goed als beëindigd. Op 23 juli 1935 gingen bijna alle diamantbewerker terug aan de slag.⁸⁷ De A.D.B.-leiding, die tot dan toe de diepe crisis in de diamantnijverheid door overleg met het patronaat had pogen te "beheren", werd nu met een georganiseerde oppositie geconfron-

84. *De Diamantbewerker*, ibidem.

85. *De Volksgazet*, 26.7.1935.

86. *De waarheid over...*, pp. 35-36.

87. *P.v. Adjunct-politiecommissaris van de 6de Wijk*, dd. 30.7.1935. Stadsarchief Antwerpen, Modern Archief, 6310, staking diamant - 1935.

teerd. Achter deze georganiseerde oppositie gingen zowel communistische militanten als communistische ideeën schuil.

Bij die militanten waren er enkele Vlamingen zoals Jos Pellens – hij kreeg de 4de plaats op de Kamerlijst van de K.P.B. bij de verkiezingen van 1936 – en Guillaume Goeyvaerts. De meesten waren evenwel vreemdelingen of van vreemde afkomst: John Kraft, een Nederlander die onder de schuilnaam Steele in de partij werkte en onder het pseudoniem Staal de diamantkroniek in *De Roode Vaan* verzorgde, Mozes Knoblauch, een Pools-joodse diamantsnijder die onder de schuilnaam Krol in de partij actief was en uiteraard de gebroeders Akkerman.⁸⁸ Maar ook de ideeën waren belangrijk, want het was de politiek van de K.P.B., en *in extenso* deze van de Derde Internationale, die Piet Akkerman op het terrein in de praktijk bracht.

In een niet ondertekend – maar wellicht aan Piet Akkerman toe te schrijven – hoofdartikel onder de titel “Klassepolitiek of samenwerkingspolitiek”, viel *De Roode Vaan* scherp uit tegen de houding van de A.D.B.-leiding tijdens de diamantstaking.⁸⁹ De bondsleiding werd verweten dat ze de staking slechts wou erkennen toen die zo goed als algemeen was en daarna poogde het stakingscomité te “desorganiseren” en de “eene branche tegenover de andere te stellen”.⁹⁰ Volgens de communisten was deze bondspolitiek het resultaat van een jarenlange samenwerking met het patronaat om de nijverheid te redden op de kap van de arbeiders. De A.D.B.-leiding was daar volgens de communisten ten dele in geslaagd omdat ze de democratie in het syndicaat had gefnuikt en de betrokkenheid van de leden als gevolg daarvan was teloor gegaan.

“Twee politieke stellingen die lijnrecht tegenover elkaar staan, deze van de vakbondsleiding, de klassensamenwerking, en deze van de diamantbewerkers zelve, (...) deze van de onverbiddelijken klassenstrijd tussen arbeiders en patroons (...) hebben elkaar gemeten”,

88. *Interview met John Kraft*, Antwerpen, 14.3.1991.

89. *De Roode Vaan*, 27.7.1935, p. 1.

90. *Ibidem*.

aldus *De Roode Vaan*.⁹¹ Voor de communisten had de eerste alleen maar ellende gebracht en de tweede, na amper één week staken, 20% loonsverhoging, een minimumloon en vaste loontarieven.

Het is duidelijk dat hier enkele communistische credo's tot absolute waarheid werden verheven. In de eerste plaats de revolutionaire ingesteldheid van de arbeidersklasse die slechts kon worden ingetoomd dank zij de samenzwering tussen het patronaat en de reformistische vakbondsleiding; daarbij aansluitend de communistische blindheid voor economische realiteiten en de – wisselende – daaruit voortspruitende sociale krachtsverhoudingen.

“Diegenen die de kommunisten willen verwijten aan politiek te doen om hun eigen politiek van klassenverzoening te verduiken, antwoorden wij zeer duidelijk: iedere strijd tusschen patroons en arbeiders is politiek, het is klassenstrijd, het is klassenpolitiek (...);”⁹²

zo formuleerde *De Roode Vaan* toen kernachtig wat haar militanten in de A.D.B. scheidde van de leiding van de vakbond.

Hierbij is het evenwel goed zich te realiseren dat de K.P.B. enkele maanden voordien een nog veel negatievere visie had op de “reformistische” vakbonden en dat de positie van de gebroeders Akkerman tijdens de staking van juli 1935 niet dezelfde zou zijn geweest, mocht de Volksfrontpolitiek ook de syndicale strategie van de communisten niet ingrijpend hebben gewijzigd.

Sinds 1928 ijverden de Komintern en de Profintern (de Rode Vakverenigingsinternationale) voor de stichting van onafhankelijk revolutionaire bonden.⁹³ Daar waar de communisten te zwak stonden, zoals in België, moesten de militanten in de schoot van de socialistische syndicaten blijven werken om de arbeiders daaruit los te weken en zo tot eigen vakbondsgroepen te komen. De Revolutionaire Vakbondsoppositie die in België in 1930 werd opgericht moet

91. *Ibidem*.

92. *Ibidem*.

93. *Outline History of the Communist International*. Moskou, Progress Publishers, 1971, pp. 270-271.

in dit perspectief worden gezien.⁹⁴ Dit revolutionair isolationisme stond haaks op de Belgische realiteit, waar de socialistische syndicaten de overgrote meerderheid van de arbeiders verenigden, en maakte van het communistisch vakbondswerk een marginaal gebeuren. Ondanks de zeer zware economische crisis van 1930, konden de communisten enkel tijdens de stakingen van 1932 in de Borinage, en dan nog tijdelijk, enige invloed laten gelden.

Pas eind 1934 bracht de Komintern correcties aan op de communistische syndicale strategie en deze werden tijdens de voorbereiding van het 7de Congres van de Derde Internationale (augustus 1935) bevestigd.⁹⁵ In het kader van de Eenheids- en Volksfrontpolitiek moest nu resoluut de vakbondseenheid worden nagestreefd. Deze heroriëntatie bleek ook duidelijk uit de resoluties van de Nationale K.P.B.-conferentie die in april 1935 in Charleroi werd gehouden.

“Om uit hun afzondering van de massa’s te geraken zullen de kommunisten alle sektarische strekkingen en opvattingen in hun rangen moeten bekampen (...)”

schreef resolutie nr. 7 voor,

“ver van een vernietigend werk in de syndikaten te ontwikkelen, hebben de kommunisten voor doel, door hun syndikale werking de vakbonden te versterken”.⁹⁶

Aangezien dit niet altijd zo was geweest somde de resolutie ook de doelstellingen op die de militanten voortaan in de socialistische bonden zouden pogen te verwezenlijken: de strijd tegen reformistische opvattingen over de vakbondswerking moest worden verder gezet, maar de vakbondseenheid stond nu voorop en die campagne werd gekoppeld aan het herstel van de vakbondsdemocratie.

94. Raf CUSTERS, *De Kommunistische Partij van België en haar aktie voor "Brood, vrijheid en vrede", 1932-1939*. K.U.Leuven, licentiaatsverhandeling, 1980, p. 40 e.v. Rudi VAN DOORSLAER, *Tussen twee wereldoorlogen*. In: *Een geschiedenis van het Belgisch kommunisme, 1921-1945*. VMT-Cahier 2, Masereelfonds, 1980, p. 39.

95. *Outline History...*, op. cit., p. 363 en pp. 379-386.

96. *De Roode Vaan*, 27.4.1935, p. 1 en 25.5.1935, p. 3.

Het optreden van de communisten en in het bijzonder van Emiel en Piet Akkerman gedurende de diamantstaking van 1935, kaderde nauwgezet in deze theoretische richtlijnen van de Volksfrontpolitiek. De 'wilde' staking werd niet buiten de vakbond gehouden, maar er duidelijk naartoe gekanaliseerd, het A.D.B.-bestuur werd als het model van een reformistische syndicale leiding bekritiseerd en het uit het stakerscomité gegroeide "Comité van Actie" wierp zich op als hoedster van de democratie in de bond. Aangezien dit Comité niet buiten, maar precies binnen de A.D.B. bestaansrecht zocht te verwerven, zadelde dit voorzitter Louis Van Berckelaer op met een georganiseerde oppositie. In de nasleep van de staking van 1935 werd hij zowel hiermee als met de voorman van die oppositie, Piet Akkerman, geconfronteerd.

Van Berckelaer gaf zich als oude rot in het vak rekenschap van de ernst van de situatie, en besloot met het "Comité van Actie" aan tafel te gaan zitten. "Maandagavond kwamen eenigen van die zoogenaamde 'délégués' op bezoek bij den voorzitter", verhaalde Van Berckelaer zelf in een artikel dat hij de titel "scheurmakers" meegaf: "Op die bespreking (...) was weer Akkermans en nog een paar andere de woordvoerder".⁹⁷ Ze wilden naast het bestuur als comité worden erkend om de controle op de naleving van de overeenkomsten te leiden. Voor de voorzitter kon daar geen sprake van zijn, dat was "een staat in den staat scheppen": "(...) het aparte comité-geknoei moet een einde nemen; spoedig!"⁹⁸ Toen Akkerman dreigde dat de zagers zich van de A.D.B. zouden afscheuren had hij gerepliceerd "dat als de zagersbranche maar door het dunne draadje van den wil van Akkermans alleen aan den A.D.B. vastzit, dat het er dan voor de zagersbranche in de toekomst maar poverkes zal uitzien".⁹⁹

Inmiddels had Van Berckelaer dus ook Piet Akkerman ontdekt. Op 3 augustus 1935 schreef hij nog over "een zekere Akkerman", maar daarna was de soms spottende, soms denigrerende commentaar

97. *De Diamantbewerker*, 10.8.1935, p. 2.

98. *Ibidem*.

99. *Ibidem*.

over de handel en wandel van Piet Akkerman niet meer uit de kolommen van *De Diamantbewerker* weg te branden. Eerst was Akkerman een "helper" van het rechts vlaamsgezinde Antwerpse dagblad *De Dag*, zodat, aldus Van Berckelaer, "fascisten en communisten" samen op de vakbond konden schelden; vervolgens "ontdekte" Van Berckelaer dat Akkerman reeds jaren een communistische militant was, hij had dus "de jongens die in hem geloofden en ook ons gewoonweg bedrogen telkens hij beweerde geen communist te zijn".¹⁰⁰ Als bewijs haalde de voorzitter een artikel aan uit *De Nieuwe Gazet* van 25 juli 1934 waarin de gerechtelijke perikelen rond Akkermans aanvraag tot naturalisatie werden behandeld. Nog later werd Akkerman door Van Berckelaer "Kakkerman" genoemd, wat meer een uiting was van wrevel van de A.D.B.-voorzitter t.o.v. het charisma waarmee de piepjonge Akkerman op enkele maanden tijd invloed had verworven bij honderden diamantbewerkers die door de crisis hun zekerheden hadden verloren.

Door Piet Akkerman verdacht te maken poogde Van Berckelaer ook de andere stakings-leiders van juli 1935 in diskrediet te brengen. In augustus beschuldigde hij Akkerman ervan op aansturen en met geld van de C.P.N. (de Nederlandse Communistische Partij) agitatie te hebben gevoerd onder de diamantbewerkers.¹⁰¹ In een recht op antwoord wees Akkerman deze beschuldiging verontwaardigd van de hand.¹⁰² Het "Comité van Actie" wou volgens hem ook geen oppositiegroep vormen in de A.D.B.: "(...) de resultaten behaald door de staking bestendigen (...) en het vertrouwen van de leden in onzen vakbond versterken is ons eenigste doel", aldus Akkerman.¹⁰³ Er wordt een lastercampagne tegen de communistische diamantbewerkers georchestreerd omdat ze verkiezingen voor de Bondsraad vragen, concludeerde *De Roode Vaan* diezelfde maand.¹⁰⁴ Eveneens in augustus 1935 kwam voor het eerst de

100. *Ibidem*, 3.8.1935, p. 2 en 24.8.1935, p. 2.

101. *Ibidem*, 24.8.1935, pp. 1-2.

102. *Ibidem*, 7.9.1935, p. 5.

103. *Ibidem*.

104. *De Roode Vaan*, 10.8.1935, p. 2.

betekenis van de joodse vreemdelingen voor de door de communisten geleide oppositie aan bod. "Vreemde arbeiders die zich niet aan zijn politiek onderwerpen" worden door Van Berckelaer aan de politie gesignaleerd "om hen 't land te doen uitdrijven", luidde de beschuldiging van het K.P.-weekblad.¹⁰⁵ Niet waar, repliceerde de voorzitter in zijn huisblad *De Diamantbewerker*, dat heeft een lid van het Comité van Actie zelf gedaan.¹⁰⁶

De Roode Vaan ging nog verder en wees de verwijten die de A.D.B.-voorzitter aan het adres van de joodse arbeiders in *De Volksgazet* had gemaakt verontwaardigd van de hand. Onder de mom de joodse patroons te bekampen, was Van Berckelaer volgens de communisten "een werkelijk anti-semiet op zijn nazi's, namelijk tegen de arbeiders, maar niet tegen de patroons waarmee hij rond de groene tafel zit en geschenken van ontvangt (...)".¹⁰⁷ "De diamantbewerkers kennen geen strijd tusschen Joden en Vlamingen" aldus *De Roode Vaan*, "deze kennen alleen de strijd tusschen uitgebuitenen en uitbuiters". Dat de kritiek van Van Berckelaer in feite sloeg op het reëel probleem van de Oosteuropese thuiswerkers, meestal snijders, die tegen alle syndicale afspraken in aan dumpingprijzen werkten gedurende veel te lange werkdagen, werd door de communisten niet ter sprake gebracht. *De Roode Vaan* zette het probleem op zijn kop en voerde aan dat het antisemitisme van de bond – waarvoor een toespraak van de nummer twee van de A.D.B.

105. *Ibidem*, 17.8.1935, p. 1.

106. *De Diamantbewerker*, 28.9.1935, pp. 1-2. Dat Van Berckelaer reeds jaren contacten onderhield met de Staatsveiligheid staat vast. Zo verklaarde hij zelf, op het bijzonder vreemdelingencongres van de Syndicale Commissie van 1926, dat wanneer vreemdelingen waren lastig gevallen omwille van activiteiten in het syndicaat en bedreigd werden met uitdrijving, hij telkens succesvol bij de bevoegde politiediensten was tussengekomen: "L'expérience de plusieurs années faite par la direction du Syndicat Général des Diamantaires nous a convaincu de la bonne volonté de la Sûreté publique. (...) Nous avons toujours rencontré à la Sûreté publique une collaboration bienveillante", aldus de A.D.B.-voorzitter. *Congrès Syndical Extraordinaire tenu le dimanche 31.1.1926 à la Maison du Peuple de Bruxelles*. Compte rendu sténographique. Commission Syndicale de Belgique. Bruxelles, l'Eglantine, s.d., pp. 46-47.

107. *De Roode Vaan*, 17.8.1935, p. 1.

Daems ter staving werd aangevoerd – de joodse snijders afschrikte en zij om die reden niet tot de vakbond toetraden.¹⁰⁸

Na een adempauze in het najaar van 1935, kwam de spanning tussen de communisten en het A.D.B.-bestuur opnieuw aan de oppervlakte naar aanleiding van de 22ste Bondsraadsverkiezingen in januari-februari 1936. 105 leden werden door het A.D.B.-bestuur als verkiesbaar weerhouden. Drie namen “die iedere diamantbewerker er zeker op verwacht heeft” ontbraken, schreef *De Roode Vaan*.¹⁰⁹ Hoewel de namen van de betrokken diamantarbeiders niet werden opgegeven, blijkt uit de commentaar dat hiermee Guillaume Goeyvaerts en de gebroeders Akkerman werden bedoeld. Vooral de uitsluiting van Emiel Akkerman berustte volgens het K.P.-weekblad op een “misverstand”. De A.D.B.-leiding had voor deze uitsluitingen aangevoerd dat Emiel zijn bijdrage onregelmatig betaalde en dat hij steeds present was “waar tegen eenheid van den A.D.B. en de moderne vakbeweging wordt geageerd met allerlei schunnige middelen”.¹¹⁰ Piet van zijn kant werd afgewezen omdat hij slechts drie jaar lid was, en volgens de statuten moest men vijf jaar lid zijn om verkiesbaar te zijn voor het A.D.B.-bestuur.¹¹¹ Piet Akkerman protesteerde hiertegen, want hij was wel degelijk vijf jaar lid. Neen, zei de voorzitter, want het twee jaar leerling-lidmaatschap telde niet mee en wanneer hij democratische rechten eiste dan moest hij weten dat “wij dictatoren in spe weigeren”.¹¹² Onder de nieuwe kandidaten die zich aandienden was er volgens Van Berckelaer een groep “heele of halve communisten, malcontenten enz.” die alleen maar de belangen van Moskou wensten te behartigen.

Piet Akkerman werd uiteindelijk evenmin als zijn broer Emiel ooit in het A.D.B.-bestuur verkozen. De voorzichtige handtekening-campagne die de K.P. hierrond voerde beschouwen wij als illustratief voor de verzoenende houding die de K.P.-leiding in feite sinds

108. *Ibidem*, 24.8.1935, p. 2.

109. *Ibidem*, 25.1.1936, p. 2.

110. *De Diamantbewerker*, 19.1.1936, p. 3.

111. *Ibidem*, 25.1.1936, p. 2.

112. *Ibidem*.

het najaar van 1935 t.a.v. de socialistische syndicale beweging had aangenomen.¹¹³ “Als wij kritiek maken op Louis Van Berckelaer dan is 't slechts met de bedoeling hem opmerkzaam te maken op het slechte gevolg van sommige zijner artikels. Als er door het bestuur van den A.D.B. een stap aangewend wordt voor lotsverbetering, dan mogen de bondsbestuurders er overtuigd van zijn dat de “Roode Vaan” en de kommunistische partij totaal aan hun zijde zullen staan (...)”, had *De Roode Vaan* in november 1935 geschreven.¹¹⁴ De A.D.B.-voorzitter besloot daaruit, en uit de ontbinding van de Revolutionaire Vakbondsoppositie, dat de communisten “overall bevel (hadden) ontvangen zich (...) opnieuw bij de Moderne vakbeweging aan te passen en zelfs aan te sluiten”.¹¹⁵

Of deze weinig strijdbare houding van de K.P.B., vooral t.a.v. Emiel Akkerman, die in feite arbitrair door de A.D.B.-leiding aan de kant was geschoven, ook aan de basis lag van Emiels vertrek uit de partij, kunnen wij hier slechts als een hypothese naar voren schuiven. Vast staat dat hij op het ogenblik van zijn vertrek naar Spanje, iets meer dan een half jaar later, geen K.P.-lid meer was.¹¹⁶ Een ander motief – of conflict met de partij – is ons in ieder geval niet bekend. Emiel Akkerman stak in 1935 en 1936 zijn vrije tijd vooral in de toneelgroep Wending die dikwijls werd gevraagd communistische partijfeesten op te luisteren.

De zomerstaking van 1935 en de bondsverkiezingen in het voorjaar van 1936 hadden, behalve de grenzen van de communistische strijdbaarheid, ook duidelijk gemaakt dat de communistische groep zijn kracht putte uit een aanhang onder de joodse arbeiders, wat meteen ook het probleem van de vreemde arbeiders op de voorgrond plaatste in de A.D.B. Het parallellisme met de situatie in de Brusselse Kledingcentrale, eveneens een bruggehoofd van de

113. *De Roode Vaan*, 1.2.1936, p. 2.

114. *De Roode Vaan*, 17.11.1935, p. 3.

115. *De Diamantbewerker*, 23.11.1935, p. 8.

116. “Alhoewel Ackerman onze beweging zeer genegen was, was hij geen lid onzer partij, (...)” stond er m.b.t. Emiel Akkerman in het door de Antwerpse K.P.-federatie uitgegeven in memoriam te lezen. *Herdenkingsnummer gewijd aan de gebroeders Akkerman*. Antwerpen, s.d. (1937).

joodse communisten tijdens de tweede helft van de jaren dertig, is hierbij opvallend.

Naar aanleiding van een lezersbrief, waarin Van Berckelaer werd aangewreven zoveel over de vreemdelingen te schrijven (“dat u haat tusschen uwe leden maakt”) schreef de voorzitter over dit onderwerp een bits artikel in *De Diamantbewerker*:

“(…) weet die inzender dan heelemaal niets over wat er is en wat er gebeurt? Weet hij dan niet dat ons bedrijf gewoonweg vermoordt (sic) wordt door vreemdelingen? Weet hij dan waarlijk niet dat de klooversbranche letterlijk kapot is gemaakt daardoor? Dat de snijdersbranche op den rand van den afgrond staat? Dat men bezig is de zagersbranche te overstroommen... met het kennelijke gevolg daarvan? Weet hij niet, dat het gewroet gekuip der vreemdelingen in Groot-Antwerpen zoo noodlottig is voor ons bedrijf als dat der christen Belgen in de huisindustrie? Moeten wij dat zoo maar laten doen omdat het door vreemden gedaan wordt? (...) Men moet alle gezond verstand missen om van ons leiders van een bedrijf waarin het vreemde element zoo'n rol speelt, te komen eischen dat wij over dat domineerende onderwerp zullen zwijgen. Er is koren en kaf, ook dààr. En onze taak is het 'koren' naar ons toe te halen en het 'kaf' te behandelen voor wat het is”.¹¹⁷

Het probleem van de vreemde – vooral Poolse – thuisarbeiders die het niet nauw namen met lonen en werktijden, was inderdaad zowat permanent door Van Berckelaer op de korrel genomen.¹¹⁸ Helemaal op de voorgrond – en in relatie met het communistisch optreden – kwam het vreemdelingenprobleem echter pas tijdens de stakingen van 1936.

STAKINGSLEIDER (2)

Op 3 juni 1936 legden in Antwerpen de dokwerkers het werk neer op aansturen van de communisten. Enkele dagen later, maar nog zowat een week voor de stakingsbeweging ook naar Wallonië oversloeg en uitgroeide tot de belangrijkste Belgische staking in het

117. *De Diamantbewerker*, 14.3.1936, p. 1.

118. O.m. in *De Diamantbewerker* van 26.10.1935, p. 2.

interbellum, viel er ook onrust te bespeuren onder de diamantbewer-
kers.¹¹⁹ De 9de rapporteerde de adjunct-politiecommissaris van de
7de Wijk

“(…) dat de genaamde Akkerman Israël, geboren te Antwerpen,
22.6.1913, Pool, in tijden van dreigende werkstaking, en wanneer deze
is uitgebroken, steeds als opruier rondloopt ten einde nog meer werklied-
den te overtuigen het werk neer te leggen. Heden worden er weer door
communistiche elementen pogingen gedaan om de diamantbewerders te
overtuigen het werk stil te leggen en weer is Akkerman er overal bij
(…). Deze namiddag liep hij steeds rond in de Lamorinièrstraat zoodat
wij hem verscheidene malen tot doorlopen hebben moeten aanmanen.
Naar onze bescheiden mening is het wenschelijk dat er tegenover dezen
vreemdeling een maatregel van verwijdering getroffen worde. Het is één
van die duistere elementen, goed ter tong, die een eerlijk beroep opge-
ven, doch zohaast als er iets in de straat te doen is, er bij tegenwoordig
zijn als opruiers”.¹²⁰

Die middag kwamen in de zaal Conscience, aan de Kievitstraat,
een 200 stakende slijpers bijeen onder voorzitterschap van Piet
Akkerman; ze beslisten de staking verder te zetten en die avond in
de zaal St. Jan een algemene vergadering te beleggen.¹²¹ Piet
Akkerman werd er tot voorzitter van het stakerscomité verkozen. De
daaropvolgende dag nam de staking uitbreiding en op 12 juni
staakten volgens de gegevens van de politie in de diamantbedrijven
van de 6de Wijk 1.207 van de 1.605 arbeiders.¹²² “Wij aarzelen
geen ogenblik om deze inderdaad wilde stakingen af te keuren. Wat
en hoe men ook van ons moge denken, maar hier moet erkend
worden dat de staking is in gang gestoken door eenige kommunisten-

119. Op 6 juni had de Antwerpse K.P.-federatie een stakingsoproep onder de
diamantbewerders verspreid om in het zog van de dokwerkers het werk neer te
leggen voor 20% loonsverhoging. *De Roode Vaan*, 13.6.1936, p. 1.

120. *P.v. van de adjunct-politiecommissaris van de 7de Wijk, Antwerpen, dd.*
9.6.1936. Dossier Dienst Vreemdelingen, Stad Antwerpen, 112.619. Stadsarchief
Antwerpen, Modern Archief.

121. *P.v. van de politiecommissaris van de 6de Wijk, Antwerpen, dd.*
9.6.1936. Stadsarchief Antwerpen, Modern Archief, 6310, staking diamant 1936.

122. *Politiecommissariaat 6de Wijk. Verslag betreffende de staking in de*
Diamantnijverheid. Antwerpen, dd. 12.6.1936. In: *Ibidem*.

ten" schreef de "bijzonderen medewerker" van de socialistische krant *De Volksgazet*, Sam Emmerik.¹²³ Hij bestempelde het optreden van Akkerman als demagogisch en veroordeelde de staking als onverantwoordelijk:

"Of de staking wel of niet verdere uitbreiding zal nemen, wij zijn en blijven van meening dat de door kommunisten onorganisatorisch uitgeroepen en geforceerde staking in de diamant-nijverheid een onverantwoordelijke daad is, die de moderne arbeidersbeweging niets dan nadeel kan berokkenen".

Net als in juli 1935 weigerde het A.D.B.-bestuur de staking te erkennen. Net als toen nam een stakerscomité de leiding in handen, maar nu kwam Piet Akkerman van in het begin op de voorgrond. "(...) hij wordt terecht aanzien als de spil waarrond gansch de huidige stakersbeweging draait", noteerde de adjunct-politiecommissaris van de 7de Wijk, en hij voegde er met enige verbittering aan toe:

"Het is oprecht terugstootend aan te zien hoe deze vreemdeling hier rondloopt en met een tergenden glimlach op het gelaat de politie nog schijnt uit te dagen. Het weze terloops aangestipt dat hij zijne communistische gevoelens niet verstoppt".¹²⁴

Een week duurde de staking en ze was toen zo goed als algemeen geworden.¹²⁵ In een gespannen situatie, waarbij de massale aanwezigheid van politie en rijkswacht het straatbeeld in het Antwerpse stadscentrum bepaalde en de vakbondsleiding bleef weigeren de staking te erkennen, riep het stakerscomité de arbeiders op om op 15 juni opnieuw aan het werk te gaan.¹²⁶ Het comité had de belof-

123. *De Volksgazet*, 10.6.1936, p. 3. Sam Emmerik was als bediende op de A.D.B. tewerkgesteld.

124. *P.v. van de adjunct-politiecommissaris van de 7de Wijk, Antwerpen, 10.6.1936*. Idem noot 119.

125. *Verslag van de adjunct-politiecommissaris van de 6de Wijk, Antwerpen, 15.6.1936*. Stadsarchief Antwerpen, Modern Archief, 6310, staking diamant 1936.

126. *Vlugschrift "Diamantbewerders van Groot-Antwerpen en den Buiten" uitgegeven door het "Stakerskomiteit", s.d.* In: *ibidem*.

te gekregen dat de A.D.B. voor de daaropvolgende week 10% loonsverhoging zou afdwingen op het paritair comité.

Enkele dagen later kroop A.D.B.-voorzitter Louis Van Berckelaer in de pen om in een uitgebreid artikel – het was eerder een politiek-syndicaal manifest – niet enkel een analyse te maken van de staking, maar vooral zijn vakbondsbeleid te verdedigen.¹²⁷ Na de staking van 1935 hadden de communisten volgens Van Berckelaer tevergeefs gepoogd een permanente oppositie in stand te houden, wat was mislukt, ondermeer omdat door onderhandelingen een 40-urenweek was afgedwongen. Nu was hij, midden de gesprekken met het patronaat over een wettelijk minimumtarief, opnieuw “in den rug aangevallen door een groep leden die onmiddellijke en groote loonsverhogingen willen”. Opnieuw was er een comité gevormd dat van het bestuur erkenning had geëist, en daarin school de communistische politiek, aldus de voorzitter. Had niet één van de Akkermans verklaard: “het gaat niet alleen om het geschil van nu, maar het gaat om gansch den strijd der arbeidersbeweging zooals die in de toekomst zal gevoerd worden?”. Daar ging het Van Berckelaer eveneens om:

“Een politiek van staken bij elke gelegenheid, zulk een politiek sluit de Paritaire Commissies uit. Dat is wat men noemt ‘communistische actie’. Dat is dus een politiek die verbetering brengt als het goed gaat, maar verslechtering als het stiller wordt. En dan, dan groeit (...) buiten ons om, de huisindustrie in stad en buiten. En die huisindustrie vermoordt ons vak. (...) Daarom moeten wij met onzen tijd meegaan. Aan de GROENE TAFEL (in hoofdletters in het artikel, noot R.V.D.) moet voor de arbeiders, (...) het pleit worden beslecht. En enkel als de tegenpartij zich in geschikte momenten dwars blijft aanstellen, enkel dan, moeten en dan liefst nog gedeeltelijke stakingen als verzetmiddel worden toegepast”.

Stakerscomité's allerhande en gebrek aan discipline in de vakbond verzwakten alleen maar deze strategie, daarom had de voorzitter geweigerd het comité te ontvangen en zou hij dat blijven weigeren.

127. *De Diamantbewerker*, 20.6.1936, pp. 1-2.

Vervolgens analyseerde Van Berckelaer de populaire basis van wat hij de "sloopende elementen" noemde, die steeds maar "openlijker" en "brutaler" optraden: "Van de twaalf à dertien honderd die aanwezig waren Zaterdag laatst in het Rubenspaleis waren (...) een kleine zevenhonderd Nederlanders en een tweehonderdtal georganiseerde en ongeorganiseerde Polen". De "Pool Szwajzer" die daar de vakbondsboekjes aan de ingang controleerde "had zelve (...) 10 weken contributieschuld" en de diamantarbeider die bondslid Sebrechts (een Van Berckelaer-getrouwe, noot R.V.D.) die zaterdag een paar tanden uitsloeg was de "Pool Nisenbaum". Zo waren "de meest chronische zwendelaars met de Bondstarieven nu weer bij dezen die het spel in gang zetten en het Rubenspaleis vulden", besloot de A.D.B.-voorzitter.

De klassenstrijdpolitiek van de communisten was, na de slechts schijnbaar uitgedoofde beweging van 1935, in juni 1936 lijnrecht tegenover de sociale-overlegpolitiek van het A.D.B.-bestuur komen te staan. Ontegensprekelijk werd de socialistische diamantbond in haar slagkracht en bijgevolg ook manoeuvreerruimte beperkt door de specifieke situatie van de nijverheidstak: de huisindustrie in de Kempen en in Antwerpen zelf waarop zij geen greep had en de kwetsbaarheid van de heropleving die zich na de ineenstorting van 1930 had gemanifesteerd. Hoe kwetsbaar de sector wel was bleek toen in 1937 de werkloosheid in de diamant opnieuw in stijgende lijn ging. Andere elementen speelden in de weinig strijdbare houding van de A.D.B.-leiders eveneens een rol; zo het feit dat de Bond ook economische belangen te verdedigen had. De A.D.B. beheerde het grootste diamantbedrijf in Antwerpen, De Daad in de Lamorinièrestraat, waar zo'n 600 mensen werden tewerkgesteld.

In 1936 was de industriële activiteit, en dus ook de tewerkstelling nog veelbelovend. Naar het gevoelen van vele arbeiders waren de lonen niet in overeenstemming met deze situatie. Vooral onder de vreemde arbeiders, die tijdens de crisis erg lage tarieven hadden aanvaard, en daarvoor door het A.D.B.-bestuur als "zwendelaars" waren gebrandmerkt, was de onvrede hierover erg groot. Opvallend daarbij was de actie van de Nederlands-joodse diamantarbeiders die nog in 1926 door Louis Van Berckelaer tot modelsyndicalisten

waren uitgeroepen. Toen reeds had de A.D.B.-voorzitter een aantal krasse uitspraken gedaan over de rol van de joden in de Antwerpse diamantnijverheid.

Uit de toespraak die Van Berckelaer hield op het bijzonder congres van de Syndicale Commissie in januari 1926 over het probleem van de vreemde arbeidskrachten, lichten wij dit citaat:

“Ce qui, pour les diamantaires, les ouvriers du vêtement et d'autres catégories de travailleurs rend la solution du problème des migrations si difficile, c'est la question des juifs”.¹²⁸

Antwerpen had volgens Van Berckelaer het “twijfelachtig genoeg” gesmaakt het “joodse element” aan te trekken in de diamantindustrie. Hij wees er evenwel op dat er een groot onderscheid moest gemaakt worden tussen de Nederlandse en de Oosteuropese joden. De eersten hadden vaak hun vakbondskaart van de Algemene Nederlandsche Diamantbewerkerbond op zak bij hun aankomst in Antwerpen en schreven zich onmiddellijk in bij de vakbond. De joden uit Oost-Europa daarentegen kenden volgens de A.D.B.-voorzitter geen syndicale beweging, geen lonen en geen verlofdagen. Dit was volgens hem geen kwestie van taal maar van mentaliteit:

“Il y a deux groupes appartenant à la même race, animés du même sentiment de solidarité: les uns veulent s'organiser, les autres ne veulent pas. Ces deux groupes se trouvent aux deux extrémités. Cela provient de la différence d'éducation qui a en quelque sorte apposé un cachet sur leur état d'esprit”.¹²⁹

Deze uitspraak verklaart de teleurstelling van de A.D.B.-voorzitter in juni 1936:

“Nooit hebben wij het vroeger maar kunnen vermoeden, dat een deel Hollandsche Bondsleden zich zouden laten recruteren hebben door Oost-Europeanen hier, tegen de eenheid, tegen de leiding van den Bond.

128. *Congrès Syncial Extraordinaire tenu le dimanche 31.1.1926 à la Maison du Peuple de Bruxelles. Compte rendu sténographique. Commission Syndicale de Belgique. Bruxelles, L'Eglantine, s.d., p. 14.*

129. *Ibidem*, p. 15.

Want het zijn die Oost-Europeanen – hier met een algemeene naam als ‘Polen’ aangeduid – die de leiding van het tweede stakerscomité in handen hadden het vorige jaar. Zij hebben nu weer de leiding van het huidige stakerscomité”,

schreef de A.D.B.-voorzitter enkele weken na de staking.¹³⁰

De Oosteuropese joden werden met alle zonden “Israëls” overladen:

“De Hollandsche Bondsleden weten zoo goed als wij, wat er gebeurt daar waar de Oost-Europeanen binnendringen in een vak. De Hollandsche kloovers hadden hier vroeger een monopolium der prachtige klooversbranche. Zij leerden het niet voort aan de Belgen. Wél aan eenige Oost-Europeanen. En de schitterende klooversbranche is kapot. Het is een armoe-vak geworden. Hier als in Amsterdam. Zij drongen in onze mooie snijdersbranche, waarin zoo ruim een stuk brood te verdienen was. De snijdersbranche is voor drie-kwart kapot. Nu hebben zij reeds voor een groot gedeelte hunne intrede gedaan in de zagersbranche”.¹³¹

Voor Van Berckelaer was de ontgoocheling dan ook groot: “En nu zouden een deel Hollandsche Bondsleden ons nog willen drijven naar het aanvaarden van een door Oost-Europeanen gedreven, communistische ‘stakerscomité’ in het Bestuur van den A.D.B.”. “Dat dus een deel onzer vreemde Bondsleden ons de jarenlange vriendschap en onderlinge solidariteit hebben opgezegd” zou de voorzitter er niet van weerhouden op de ingeslagen weg verder te gaan, “Integendeel! Met ijzeren hand zullen wij van onze plaats op de commandobrug van de A.D.B. (...) ons schip verder sturen in de richting van nieuwe welvaart, door correcte regeling en tucht”.¹³²

Uit deze bittere woorden van Louis Van Berckelaer mogen wij het besluit trekken dat zich onder invloed van de crisis vooral onder de joodse arbeiders een mentaliteitswijziging had voorgedaan. Meer en meer keerden velen onder hen de rug toe aan de voorzichtige

130. *De Diamantbewerker*, 11.7.1936, p. 1.

131. *Ibidem*.

132. *Ibidem*, p. 2.

overlegpolitiek van de A.D.B.-leiding: gestuwd en georganiseerd door communistisch georiënteerde Oosteuropese joden rond de charismatische 23-jarige Piet Akkerman, had zich zowel onder de zagers als onder de snijders een sterke oppositiebeweging gevormd. Hoeveel nauwelijks ingehouden wrevel lag er niet in deze zin van de A.D.B.-voorzitter:

“Nu hebben de zagers te Amsterdam een bloemenhulde gebracht aan het Bestuur aldaar (ter gelegenheid van het veroveren van de 40-urenweek, noot R.V.D.) en de zagers hier... aan Israël Akkerman! die nog niet eens wist wat er voorbereid was”.¹³³

De populariteit van de jonge Akkerman was, spijs de permanente aanvallen in het Bondsblad, na de staking van 1935 nog toegenomen. Met geld dat werd opgehaald in de werkhuizen kochten diamantbewerkers hem in 1935 een platina uurwerk en in 1936 werd hij op een meeting in de bloemen gezet.¹³⁴

Hoe belangrijk de persoonlijke rol van Akkerman ook mag zijn geweest, hij werkte niet in het luchtledige. De vreemde arbeiders die toonaangevend waren in de oppositiebeweging tegen de A.D.B.-leiding – alhoewel daar ook Belgische diamantarbeiders toe behoorden – maakten nooit 20% uit van de A.D.B.-leden. Het volgende schema maakt dit duidelijk.¹³⁵

133. *Ibidem*, 20.6.1936, p. 3.
134. *Het Vlaamsche Volk*, 27.11.1937.
135. *De Diamantbewerker*, 21.9.1935, p. 2; 18.7.1936, p. 1 en 30.9.1938, p. 5.

Ledental Algemene Diamantbewerkersbond

	1934	1936	1938
Nederlanders	1.117 (9%)	1.211 (11%)	1.222 (10%)
Polen	304 (3%)	365 (3%)	546 (5%)
Anderen Oost-Europa	135	160	?
Totaal vreemdelingen	1.603 (14%)	1.804 (16%)	2.115 (18%)
Totaal leden A.D.B.	11.213	11.431	11.916

Opvallend in dit schema is de relatief talrijke aanwezigheid van de (voornamelijk joodse) Nederlanders in de A.D.B., die zowat 10% uitmaakten van de Bond; de Poolse joden daarentegen stegen nooit boven de 5%, maar moeten aangevuld worden met de andere groepen uit Oost-Europa (Roemenië, Rusland, Tsjechoslowakije, Hongarije en de Baltische staten). Wanneer wij deze cijfers vergelijken met de cijfers van alle vreemdelingen die in 1936 in de "kunst- en precisienijverheid" waren tewerkgesteld, dan blijkt dat 75% van de Nederlanders gesyndiceerd was en slechts 23% van de Polen.¹³⁶ De opmerkingen van de A.D.B.-voorzitter m.b.t. het groot aantal niet-georganiseerde Poolse snijders, worden door deze statistieken bijgevolg bevestigd. Uit deze cijfers blijkt tevens dat de Oosteuropese communisten in de A.D.B. maar echt betekenis konden krijgen door de invloed die ze in de periode 1935-1936 onder de Nederlandse diamantbewerkers hadden verworven. Ook dat was aan Van Berckelaer niet ontgaan.

Dat de repressie na de staking van juni 1936 zich precies tegen de vreemdelingen richtte hoeft in deze context niet te verbazen. Eind juni of begin juli 1936 werden een aantal vreemde diamantarbeiders

136. Het betreft hier nationale cijfers, maar de diamant was toch zo goed als uitsluitend in Antwerpen geconcentreerd. Verder werden in de "kunst- en juistheidsnijverheid" ook de goudsmeden geteld, eveneens hoofdzakelijk in Antwerpen te situeren. Deze percentages geven dus slechts grote-orde aan. *Statistisch Bulletin*, 23e jrg., nr. 3, maart 1937, pp. 4-5.

uitgewezen; dat was het geval voor Nusbaum, die door Van Berckelaer nominatief in *De Diamantbewerker* was aangevallen omdat hij bondsbestuurder Sebrechts een tand had uitgeslagen, en voor drie Nederlanders.¹³⁷ Een lezersbrief over deze uitwijzingen werd door Van Berckelaer niet afgedrukt in het bondsblad, omdat, zo argumenteerde hij, de Belgische wetten niet door hem waren gemaakt, hij de regering niet was en er leden op uitkijk lagen “om van een kruimel een kei te maken”.¹³⁸ Steeds had de voorzitter aan de vreemde arbeiders de raad gegeven “zich niet in publieke rumoerigheden te mengen”: “Geen van hen, die onzen raad volgden hebben last gehad. En als het bij uitzondering toch eens overkwam, dan hebben wij hunne zaak geregeld”. Diegenen die niet naar de raad van de voorzitter wilden luisteren, en diegenen die deze vreemde arbeiders “opruiden”, moesten daar nu maar zelf de verantwoordelijkheid voor dragen.

Het is duidelijk dat er in het najaar van 1936 twee kampen waren ontstaan in de Algemene Diamantbewerkersbond die met getrokken messen tegenover elkaar stonden. Als gevolg van de crisis hadden niet alleen de laatst aangekomen vreemdelingen – de Oosteuropese joden – het erg moeilijk gekregen, ook de “ingeburgerde” Nederlandse joden hadden heel wat van hun sociale verworvenheden moeten prijsgeven. Toen zich in 1935 een nieuwe periode van hoogconjunctuur aankondigde, namen de diamantarbeiders die tot voor de crisis het best betaald waren – de zagers – het voortouw in de sociale actie. Zij werden daarin niet alleen gevolgd door een deel van de slijpers, maar ook door de snijders. Vooral in die sector tierde het gangreen van de illegale huisarbeid welig en hadden de Oosteuropese joden zich aan de diamantindustrie vastgeklampt. Juist op de twee meest uiteenlopende sociale groepen, de ene tewerkgesteld in de industriële zagersbranche en de andere in de corporatief-ambachtelijke snijdersbranche, entte zich de communistische oppositie in de Algemene Diamantbewerkersbond. Dank zij de organisatorische ruggesteun van de communisten en de leiderskwaliteiten van de diamantzager Israël Akkerman bleef deze oppositie na de staking

137. *Communiqué à la presse. Comité de défense pour les grévistes étrangers expulsés.* Anvers, s.d. Archieven K.P.B., Microfilms I.M.L.-Moskou, Fonds I.R.H. België (dosier 27, filmreeks A4).

138. *De Diamantbewerker*, 4.7.1936, p. 1.

van juli 1935 voortbestaan. In politieke termen vertaald kwam het communistisch strijdsyndicalisme tegenover het overlegsyndicalisme van de A.D.B.-leiding te staan.

Bij het A.D.B.-bestuur voelde men aan dat er iets moest gebeuren om het vertrouwen van de leden terug te winnen. Op 20 juli 1936, een maand na de tweede 'wilde' staking op één jaar tijd, organiseerde de Bond een algemene staking van de diamantbewerkers in Antwerpen en "de buiten".¹³⁹ Volgens Van Berckelaer zaten de onderhandelingen in het paritair comité in het slop omdat de patroons de toepassing van de afgesproken 10% loonsverhoging op de lange baan hadden geschoven.¹⁴⁰ Merkwaardig genoeg was precies deze loonsverhoging ook de inzet van de junistaking geweest. "Het is met groote voldoening dat wij aanstippen dat ditmaal het A.D.B. bestuur het ordewoord tot het aangaan van dien uiterst gewettigden strijd (...) gegeven heeft", stelden de communisten met tevredenheid vast.¹⁴¹ Na een week gaf de patronale vereniging toe en werd het werk hervat.

De syndicale leiding kwam gesterkt uit deze strijd en de daaropvolgende jaren werden de politieke tegenstellingen in de Bond minder scherp. In 1937 kwam de diamantnijverheid in een nieuwe crisis terecht die de sociale problemen deed toenemen, maar waardoor de sociale strijdbaarheid verzwakte. Verder verdwenen de protagonisten Louis Van Berckelaer en Piet Akkerman van het toneel. Senator Van Berckelaer overleed op 4 september 1936 op 64-jarige leeftijd.¹⁴² Israël Akkerman vertrok in oktober 1936 naar Spanje.

De communisten en de nieuwe A.D.B.-kopstukken – Alfons Daems en Jan Bartels – stelden zich verzoenender op. Het vreemdelingenprobleem, dat eind 1936 een joods probleem was geworden, bleef echter verder bestaan; het werd naar het einde van de jaren dertig toe zelfs de centrale kwestie in de diamantsector. Als gevolg

139. *De Roode Vaan*, 25.7.1936, p. 2.

140. Vlugschrift "Aan onze bondsleden" van de A.D.B. (Antwerpen, 16.7.1936). Stadsarchief Antwerpen, Modern Archief, 6310, staking diamant - 1936.

141. Vlugschrift "Open brief aan de Diamantbewerkers. De Kommunistische Partij – Federatie Antwerpen". (s.d.) In: *ibidem* (verspreid op 24.7.1936).

142. *De Diamantbewerker*, 12.9.1936, p. 1.

van de toenemende druk op de arbeidsmarkt, ondermeer door de komst van nieuwe joodse vluchtelingen uit Duitsland, verwierf het militant antisemitisme namelijk ook aanhang onder de diamantarbeiders. Deze evolutie zou Piet Akkerman evenwel niet meer meemaken.

POLITIEK COMMISSARIS

De Spaanse burgeroorlog ontlokte in België bij voor- en tegenstanders van de Republiek een golf van emotionele betrokkenheid, die in intensiteit niet was benaderd door enig ander evenement na de Eerste Wereldoorlog en dat vóór 1940 niet meer zou worden.¹⁴³ De internationale communistische beweging steunde, sinds ze in 1935 de Volksfrontpolitiek had geïntroduceerd, haar politieke interventie op het antifascisme. De solidariteit met de Spaanse linkerkzijde – en vanzelfsprekend in eerste instantie met de Spaanse K.P. – en de strijd tegen de militaire opstandelingen, kregen vanaf de zomer van 1936 een dominerende plaats in de communistische leefwereld.

In de communistische identiteit was het kapitalisme de absolute oorzaak van alle verderf, terwijl het humanitair-socialistisch gelijkheidsidee een al even absoluut soelaas bood voor alle wereldproblemen. Het antifascisme, dat in essentie de verdediging op zich nam van de burgerlijke vrijheden, was niet meer dan één politiek segment in de communistische identiteit van de jaren dertig. Ook voor Piet Akkerman gold wat voor de andere communisten kan gezegd worden:¹⁴⁴ hij werd antifascist omdat hij communist was en niet omgekeerd.

Piets interesse ging reeds van bij zijn toetreding tot de Kommunistische Jeugd in 1930 uit naar politieke wereldproblemen, wellicht mede als gevolg van een brede visie die hem in de *Hashomer Hatsair* was bijgebracht. Zijn activiteit in de Antwerpse groep van

143. Rudi VAN DOORSLAER, *De Spaanse burgeroorlog als laboratorium van het Belgisch politiek landschap aan de vooravond van W.O.II*. In: Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, jrg. 18, 1987, 3-4, pp. 909-912. (Thema-nummer: België en de Spaanse Burgeroorlog).

144. José GOTOVTCH, *Le Parti Communiste de Belgique, 1939-1944. Stratégie nationale et pratique locale: la Fédération Bruxelloise*. U.L.B., doctoraal proefschrift, 1988, p. 589.

de Internationale Rode Hulp (I.R.H.), de communistische organisatie voor hulp aan politieke gevangenen, lag in het verlengde daarvan. Over deze activiteit, die in alle *in memoria* werd vermeld, weten wij verder zo goed als niets. In 1934 was Piet Akkerman voorzitter van het nationaal congres van de I.R.H.¹⁴⁵ Ook verhaalde de Antwerpse advocaat Bob Claessens, die in 1936 secretaris werd van de Internationale Rode Hulp, hoe hij door toedoen van Piet betrokken werd bij de I.R.H.-werking en lid werd van de K.P.B.¹⁴⁶ Deze herinneringen van Claessens werpen ook een interessant licht op het karakter van Piet Akkerman. Piet bezocht in 1934 het advocatenkantoor van Claessens en wou hem overtuigen pro deo een zaak te pleiten voor de I.R.H.: "Hij stond daar voor mij, met zijn bleek gezicht en zijn zwarte haren, zijn rijbroek en zijn leeren vest". Claessens aanvaardde, maar Akkerman liet het daar niet bij, hij kwam terug. "Ik zat achter mijn bureau", vervolgde Claessens zijn verhaal, "Piet, met zijn handen in zijn zakken wandelde met dien nonchalante tred die wij allen van hem kennen, de kamer door. Hij praatte gedurende 2 uren en speelde een zeer gevaarlijk spel. Hij had het namelijk over het egoïstische van mijn intellectualisme. (...) Nooit had iemand mij zoo toegesproken, op zoo'n scherpe en tevens zoo'n menselijke wijze." Een dag nadien werd Bob Claessens militant van de I.R.H.; hij zou communist blijven tot aan zijn dood.

Toen in de lente van 1936, tijdens de campagne voor de parlementsverkiezingen, twee socialistische militanten door fascistena werden vermoord, organiseerden Piet en zijn broer Emiel een werkonderbreking in de diamantbedrijven en stapten aan het hoofd van de diamantarbeiders mee op in de begrafenisstoet¹⁴⁷. De betekenis van Piet, zo blijkt hieruit nogmaals, lag niet in zijn lidmaatschap van de Rode Hulp of van de K.P.B., maar in zijn invloed bij de diamantarbeiders. "Hij gaf ons, juweelproletaren, de kracht en 't zelfvertrouwen weer, verloren in veel droeve jaren", dichtte een anonieme diamantarbeider.¹⁴⁸ Vermoedelijk was het na zijn opgemerkte rol in de staking van juli 1935 dat Piet Akkerman lid werd van het Federaal Comité van de Antwerpse K.P., maar zekerheid

145. *Ter Hulp*, mei 1938, p. 4.

146. *Herdenkingsnummer gewijd aan de gebroeders Ackerman, op. cit.*

147. *Ibidem.*

148. *Ibidem.*

over die datum hebben wij niet; dat hij in 1936 deel uitmaakte van het Federaal Comité staat echter wel vast.¹⁴⁹

Op 17 oktober 1936 vertrok Emiel Akkerman samen met een twintigtal Poolse en Hongaarse joden uit Antwerpen naar Spanje.¹⁵⁰ Het georganiseerd vertrek van de meestal communistische vrijwilligers uit België naar Spanje was het gevolg van beslissingen genomen door Moskou en de Komintern.¹⁵¹ Het vertrek van de joodse vrijwilligers uit Antwerpen en Brussel vanaf de tweede week van oktober 1936 vormde geen uitzondering op die regel. Eind september stemde het Politbureau van de C.P.S.U. in met de vorming van een vrijwilligerskorps en enkele dagen later sloot het Uitvoerend Comité van de Communistische Internationale zich daarbij aan; "tussen de arbeiders van verscheidene landen" zouden "militair opgeleide vrijwilligers" worden gerecrueteerd om ze naar Spanje te sturen.¹⁵² Begin oktober werd hierover een akkoord bereikt met de Spaanse regering. Het vrijwilligerskorps werd onder een "autonome" bevelvoering geplaatst (d.w.z. onder de leiding van de Komintern) en kreeg de naam Internationale Brigaden mee. Op 12 oktober 1936 kwamen de eerste vrijwilligers in de nieuw opgerichte basis van de Brigaden in Albacete aan.

De vierde week van oktober reisde ook Piet naar Spanje af. In regel wenste de communistische partijleiding niet dat haar vooraanstaande militanten het land verlieten. Die regel gold in het bijzonder voor de K.P.-leden die op syndicaal en sociaal terrein betekenis hadden, maar voor Piet Akkerman lijkt dit niet te hebben gespeeld. Piet was natuurlijk een erg karaktervolle idealist die wellicht door niemand kon tegengehouden worden. "Ik had toch niet het recht om niet te gaan. Ik moest toch gaan", schreef hij in een brief aan zijn moeder, "Als ik gezien heb, hoe daar in Spanje het vat buskruit ligt, dat heel de wereld in vuur en vlam ging zetten, de verdrukking

149. *Ibidem.*

150. *Interview met David Stern (Brussel, 3.11.1986), Gustaf Frumer (Brussel, 9.5.1988), Elie Goth (Brussel, 16.5.1990) en Leon Schreiber (telefonisch Wenen, 4.5.1990).*

151. Rudi VAN DOORSLAER, *Gentenaars in de Internationale Brigaden. Motivaties voor het vrijwilligerschap in een politiek-militair konflikt*. In: *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, VI, 1980, pp. 152-154.

152. *Outline History of the Communist International, op. cit.*, p. 416.

bestendigen, de mensenmoord wetenschappelijk ging doorvoeren, heel de voortbrengende menschheid verbeesten en vertrappen; toen ik dat gezien heb, kon ik toen niet gaan? Kon ik dan aarzelen, al is het zelfs met mijn luttele (...) krachten mede te helpen de wereldoorlog te verhinderen en 't fascisme te verslaan?"¹⁵³

Piet Akkerman bleef, zo bleek toen, ondanks de wereld die hen scheidde, zeer sterk aan zijn moeder gehecht. In zijn militantenleven toonde hij zich een sterke persoonlijkheid, maar toen hij had besloten naar Spanje te gaan vechten, aarzelde hij om dat aan zijn moeder te melden. Hij had eerst enkele brieven geredigeerd die hij aan zijn vriendin Lya in bewaring gaf; het was de bedoeling dat zij later, wanneer hij in Spanje was, die brieven naar Londen zou sturen¹⁵⁴. Uiteindelijk zond hij zijn moeder op de dag van zijn vertrek – 27 oktober 1936 – toch zelf een brief om haar begrip en vergiffenis te vragen:

“Moeder, lieve moeder, vergeef mij 't leed dat ik u aandeed. Vergeef mij dat ik de stem volgde die harder riep, die al mijn persoonlijkheid, en wat met dat ik samenhang, overschreeuwde. Ik weet niet, of gij ooit begrijpen zult (...) wat ik alles ervoor over zou hebben, indien ik u dit schrijvende leed zou hebben kunnen sparen. Het heeft niet gekund”.¹⁵⁵

Piet Akkerman deed in Spanje wat hij ook in Antwerpen had gedaan. Hij discussieerde, organiseerde en bracht het met zijn charismatische leiderskwaliteiten op twee maanden tijd tot politiek commissaris van het Frans-Belgisch Bataljon André Marty dat deel uitmaakte van de 12de Brigade. “Het was inderdaad merkwaardig, hoe die jongen, die er zoo kinderlijk jong uitzag, met zijn lachende oogen, zijn tengere gestalte en zijn vriendelijke lippen, voor honderden kameraden als een leider, of een inwijder voorkwam”, getuigde Bob Claessens later over de militant Piet Akkerman.¹⁵⁶

Vers la Liberté, de krant van het Bataljon A. Marty, waarin de meeste Belgische vrijwilligers waren ondergebracht, werd door hem

-
153. *Herdenkingsnummer gewijd aan de gebroeders Ackerman, op. cit.*
154. *Interview met Lya Berger – Aradi, Brussel, 4.11.1986.*
155. *Herdenkingsnummer gewijd aan de gebroeders Ackerman, op. cit.*
156. *Ibidem.*

gesticht.¹⁵⁷ Tussen de frontacties door was Akkerman permanent bezig secties bij elkaar te brengen om problemen uit te praten, een persoverzicht voor te lezen of politieke scholing te geven. In zijn dagboek noteerde hij: "De mens moet de eerste bekommernis zijn van de politiek commissaris".¹⁵⁸ De politiek commissaris moest ervoor zorgen dat iedereen goed gevoed en gekleed werd, maar ook dat de culturele behoeften niet werden verwaarloosd, want dat was "essentieel om het klassebewustzijn te versterken". In zijn nagelaten bloc-note bekritiseerde hij niet alleen het gebrek aan discipline en de dronkenschap onder de manschappen, maar ook de militaire fouten die door de bevelvoering werden gemaakt. De kracht van de Brigaden lag volgens Akkerman bij de soldaat die moest "begrijpen" waarvoor hij vocht; dat bewerkstelligen was de taak van de politiek commissaris.

Deze klemtoon op de politieke motivatie van de Brigade-vrijwilliger was ook een aanwijzing voor de innerlijke strijd die zich bij de jonge Akkerman had afgespeeld tussen zijn antimilitaristische overtuiging en de nieuwe situatie die door de strijd tegen het fascisme was ontstaan. In een brief die Piets vriendin Lya later van één van zijn frontkameraden uit het Bataljon kreeg, getuigde deze van de tweespalt, die niet alleen bij Piet maar bij vele arbeiders-militanten van zijn generatie aanwezig was. "Ik heb hem gekend als een vijand van de oorlog", schreef hij in zijn brief die in het joodse communistische dagblad uit Parijs, *Di Naie Presse*, werd afgedrukt.¹⁵⁹ Piet haatte niet alleen de oorlog, maar alle geweld en wapens; daarom ook had zijn frontkameraad Piet zo bewonderd "wanneer ik heb gezien met welk begrip hij zich aan de militaire imperatieven heeft aangepast".

In december 1936 sneuvelde Emiel Akkerman in Madrid. Enkele weken later schreef Piet de laatste zin in zijn nagelaten notaboek: "Zich laten doodschieten is geen kunst".¹⁶⁰ Op 1 januari 1937 liep hij in Algora, een schamel Spaans dorpje in de Guadalajara, in een

157. *Vers la Liberté. Journal du Bataillon A. Marty. 12ème Brigade Internationale, n° 32, 18.5.1937, p. 6.*

158. *Ibidem.*

159. *עָרָע פֿרעסע*, 24.11.1937, p. 3 (ook gedeeltelijk afgedrukt in *Het Vlaamsche Volk*, 24.4.1937, p. 3).

160. *Vers la Liberté, op. cit.*

hinderlaag en kreeg een bajonetsteek in de buik.¹⁶¹ Een dag later overleed hij aan zijn verwondingen. Op de plaats waar ze hem begroeven stopten zijn kameraden een fles onder de grond waarin ze een papiertje met zijn naam hadden geschoven.

Van de Belgische regering kreeg Israël Piet Akkerman, bijna posthuum, erkenning voor zijn activiteiten: op de ministerraad van 30 november 1936 werd hij op voorstel van de minister van Justitie uit het land gewezen.¹⁶²

CONCLUSIE

In dit portret van Israël Piet Akkerman vonden wij sporen die ons, rechtstreeks of onrechtstreeks, verklaringselementen aanreikten voor zijn radicaal links engagement. De vlucht van zijn familie naar Scheveningen tijdens de Eerste Wereldoorlog, het vroege overlijden van zijn vader, de daling van de familiale levensstandaard als gevolg daarvan, de ambivalentie van zijn twee-culturen opvoeding, de economische crisis die Israëls perspectieven hypothekeerde en tenslotte ook de fysieke verwijdering van zijn moeder, die hertrouwde en in Londen ging wonen. Al deze factoren wijzen op het gebrek aan stabiliteit dat de jeugd van Israël Akkerman kenmerkte.

Zijn leven lang volgde Israël het voorbeeld van zijn vier jaar oudere broer Emiel: op school, in de links-zionistische pioniersbeweging, in de communistische partij, in de Internationale Brigaden en tenslotte in de dood. Toch kan Israël-Piet, bij nader inzien, geen evenbeeld van Emiel worden genoemd. Hij was intellectueel minder begaafd, hij had minder de gave van het mooie woord en van het bekoren. Die gaven maakten van Emiel een leider van de Antwerpse *Hashomer Hatsair* en voerden hem tijdens de laatste jaren van zijn leven naar het amateurtoneel. Israël was een eenvoudiger jongen, klein, tenger en met een boerse tred, met een schelle weinig muzikale stem, schuchter en niet echt gemakkelijk in het sociaal contact, maar met een rechtschapen verbeterheid en veel wilskracht.

Door een samenspel van persoonlijke en maatschappelijke omstandigheden, werd Israël Akkerman, vervreemd als hij zich

161. *Het Vlaamsche Volk*, 27.11.1937.

162. *P.v. van de Ministerraad van 30.11.1936*. A.R.A., Microfilm 2026, Ministerraadsverslagen. (met dank aan drs. Gita Deneckere)

voelde van de joodse Oosteuropese cultuur, naar een heilsideologie gezogen die voor de verankering zorgde van zijn identiteit op drift. Tijdens zijn adolescentie groeiden attitudes van afwijzing van de door zijn ouders gekoesterde traditionele religieuze en culturele waarden en van opstandigheid jegens de adoptieve Vlaamse leefwereld waarin hij zich evenmin ingebed voelde. Hij verwierp de wereld rondom zich omdat hij die als onrechtvaardig ervoer.

Tijdens deze primordiale transitiefase in zijn leven – de overgang van de beschermde familiale cocon naar een eigen wereld – overheerste bij Israël Akkerman de angst. Hij doorworstelde een intense adolescentiecrisis, die, gezien de omstandigheden, bij hem blijvende sporen naliet. In die overgangsfase, toen hij net van school af was, blokkeerde de economische crisis ieder toekomstperspectief. Die onzekerheid kwam des te harder aan omdat Akkerman het regulerend en temperend sociaal milieu van zijn joodse familie en cultuur, dat enige compensatie had kunnen bieden voor zijn angstgevoelens, resoluut afwees.

De wereld was dus eerst onrechtvaardig geweest voor het individu Israël Akkerman en de opstandige attitudes die hierdoor ontstonden – het angstgevoel was slechts een keerzijde van de zelfde medaille – zochten en vonden een aanknopingspunt in een heilsideologie en in een op een bijzondere sociabiliteit gestoelde politieke partij. In welke mate deze opstandige attitudes, die bij iedere generatie jongeren in min of meerdere mate worden aangetroffen, ook tot politiek engagement moesten leiden is nog een andere vraag. Wellicht bestonden er, in het geval van Akkerman, een aantal omstandigheden eigen aan de sociale groep waartoe hij behoorde, waardoor de probaliteit van een radicale 'politisering' groter mag genoemd worden. De overgrote meerderheid van de jongeren van zijn generatie, behorend tot de tweede generatie joodse migranten uit Oost-Europa en tot het ambachtelijk proletariaat, sloeg evenwel niet de weg in van de politieke radicaliteit. Deze vaststelling is historisch bijzonder betekenisvol. De aantrekkingskracht van het conformisme, de drang tot integratie middels het accepteren van de traditionele waarden en normen van een dominant maatschappelijk systeem, blijft de regel in het historisch proces en bepaalt de grote continuïteit ervan.

Opstandige attitudes in de adolescentie kunnen zich overigens ook blijvend op een niet-politieke manier uiten, bijvoorbeeld door

een individuele prestatie in de kunstwereld of de wetenschap. Toch blijft het bestuderen van de relatie tussen attitude-verandering en politiek radicalisme het meest interessante gegeven, zeker omdat het een collectief proces met maatschappelijke gevolgen betreft.

In de ogen van de rebelse jongeling Akkerman, die op zijn zestiende tot de Kommunistische Jeugd toetrad, zou het communisme de wereld verlossen van alle kwaad. Wat hijzelf zag in het communisme, was dat het hem de weg toonde naar de bron van alle onheil voor de joden en alle andere verdrukten: het kapitalistisch economisch systeem. Even belangrijk voor hem was dat voor dat kapitalisme een utopisch alternatief bestond: de socialistische ordening in de Sovjetunie. Daarop bouwde hij een nieuwe communistische identiteit, die wezenlijke componenten van zijn 'oude' identiteit – die wortelden in zijn afkomst als tweede generatie joodse migrant uit Oost-Europa op zoek naar een plaats in een vreemde moderne industriële wereld – toedekte met een rigide politiek-ideologische bovenlaag. Dit proces liet Israël Akkerman toe de Piet Akkerman te worden die opgenomen werd in het gestructureerde raderwerk van de Kommunistische Partij. In hoeverre er een volledige identificatie groeide tussen de Antwerpse communisten van Vlaamse afkomst en Akkerman, is nog een andere vraag. Zijn probleemloos vertrek naar Spanje wijst in de richting van een negatief antwoord op die vraag, althans vanwege de Vlaamse K.P.-leiders.

Akkermans keuze voor het communisme beantwoordde aan een dubbele nood: het compenseren van het angstgevoel en het stabiliseren van de nog onduidelijke contouren van een nieuwe identiteit. Globaal bekeken kunnen het absolute verlossingskarakter van de ideologie en de politieke organisatie die dienst doet als familiaal substituut, typerend genoemd worden voor de belangrijkste radicale politieke stromingen in Europa tijdens de eerste helft van de 20ste eeuw, zowel van extreem-rechts als van extreem-links. Andere jongeren van Akkermans generatie vonden diezelfde noden gelenigd in een zionistisch engagement en construeerden zich tijdens hun adolescentie een nieuwe nationaal-joodse identiteit. Dit was zeer opvallend bij de vele tweede-generatie jongeren die de kern uitmaakten van de Antwerpse Bar Kochba-scoutsgroep in de jaren twintig. De meesten onder hen droegen die nieuwe identiteit voor de rest van hun leven mee.

Betekent dit dat Akkermans communistisch engagement aan een puur toeval kan worden toegeschreven? Op deze vraag kan alleen maar een genuanceerd antwoord worden gegeven. Wellicht is het zo dat door zijn afkomst, milieu en socialisatieproces de variabelen werden ingeperkt. In ieder geval kan maar bij vergelijking van meerdere biografieën blijken, of uit de grilligheid van omstandigheden en attitudes die aan de oorsprong liggen van het communistisch engagement patronen te distilleren zijn.

Zijn jeugdige onbevangenheid en compromisloosheid speelden ongetwijfeld mee in het vertrouwen dat hij kreeg van honderden verarmde en teleurgestelde diamantarbeiders. Dat hij in 1935 en 1936 de rol van stakingsleider toebedeeld kreeg, moet evenwel ook aan andere, minstens zo belangrijke, elementen toegeschreven worden. De diamantarbeiders hadden door de crisis zwaar moeten inleveren. Bij de zagers, voorheen een geprivilegieerde groep, en bij de snijders, de minst beschermde thuiswerkers, kwamen de klappen het zwaarst aan. Toen de diamantnijverheid zich in 1935 leek te herstellen namen de zagers het voortouw van de sociale strijd, daarin prompt gevolgd door de nauwelijks gesyndiceerde snijders. Hoewel hij pas als zager werkte, trad Piet Akkerman vanuit zijn zagersachterban op de voorgrond. In 1936, toen de slijpers een inhaalbeweging wensten en er ook onder deze meest A.D.B.-getrouwe groep twijfel rees over de brave overlegpolitiek van de Bondsleiding, consolideerde Akkerman zijn positie. Opgegroeid in Antwerpen, sprak hij Antwerps zoals de Sinjoren, maar als tweede generatie migrant erkenden de joodse diamantarbeiders hem als één van de hunnen. Hij was een Oosteuropiaan, hoewel geen snijder zoals de meeste Oosteuropese diamantarbeiders; hij was een diamantzager, maar geen Nederlander zoals vele zagers. In zijn persoon kruiste zich de sociale en etnische complexiteit van de Antwerpse diamantindustrie, en dat, samen met de economische omstandigheden van de jaren dertig, verklaart het succes dat hij als radicale idealist oogstte. De vraag kan gesteld worden of deze uitkomst dezelfde zou zijn geweest mocht de communistische politieke tactiek en strategie hem niet de nodige ruimte hebben geboden die ze hem tijdens de Volksfrontperiode op syndicaal terrein bood. Hoe ook het antwoord op deze vraag luidt, de omstandigheden mogen in dit verhaal specifiek genoemd worden en Akkerman tot op zekere hoogte uniek. Hoe

uniek Akkerman was, zal moeten blijken uit comparatief biografisch onderzoek van andere radicaal-communistische militanten.

Israël Akkerman leefde en stierf als een idealist, die in zijn militantenleven compensatie vond voor de beperkingen van zijn persoonlijkheid en voor wat hij als schrijnende onrechtvaardigheden van de maatschappij ervoer. Waar Emiel wou bekoren, wou Piet bekeren. Intuïtief zouden wij kunnen stellen dat Piet, veel meer dan zijn broer, door de graad van internalisering van zijn nieuwe identiteit en door de graad van socialisering in de rigide wereld van het Stalinistisch communisme, de typische identiteit benaderde van een militant van de Derde Internationale.

**Israel 'Piet' Akkerman, The Diamond Cutter (1913-1937)
A Jewish Militant of the Third International in Antwerp**

BY
RUDI VAN DOORSLAER

Summary

In this biography the story is told of a second-generation Jewish immigrant in Antwerp, whose parents had Polish-Austrian origins. The larger aim is, taking a closer look at the socialisation and acculturation proces of Israel 'Piet' Akkerman, to find causal connections with the communist militantism which influenced his life from his 17th birthday onwards.

The subtitles in this article Jew and zionist, communist, miner, Belgian, diamond cutter and leader of strikes, communist, leader of strikes, political commissioner do not only summarise his social-political track in a chronological order, they also show the inherent political oppositions in his identity. His youth was characterised by personal and familial instability and insecurity, squeezed between the ancient cultural and religious values in traditional Jewdom, and the Flemish identity he adopted. Our protagonist compensated this – in the shadow of his older brother Emiel – by seeking shelter, first in the socialist-zionist scouts movement *Hashomer Hatsair*, later in the communist organisation which served as an assimilating structure.

'Piet' Akkerman became a public figure when, in 1935 and 1936, he twice led 'wild' strikes in the Antwerp diamond industry, which was severely menaced by the crisis. His charisma played an important role in this, but also the fact that the socially and ethnically very different compository elements of the diamond sector interweaved in this man in a remarkable way.

At that time Akkerman was sustained by the KPB, not only in the organisational, but also in the ideological sense. By the high degree of internalisation of his new communist identity, by his

socialisation in the rigid world of the Stalinism of the thirties, Piet stepped out of his brother's shadow.

Both were killed on the battlefields of the Spanish Civil War, but Piet, for the reasons mentioned above, serves better as a model for the typical militant of the Third International.

Israël 'Piet' Akkerman, le scieur de diamant (1913-1937).
Un militant juif de la IIIe Internationale à Anvers

PAR
RUDI VAN DOORSLAER

Résumé

Cette biographie raconte l'histoire d'un immigré juif d'Avers de la seconde génération, né de parents austro-polonais. Ce travail s'inscrit dans la perspective d'une recherche plus large, par le biais de l'étude du processus de socialisation et d'acculturation, sur les liens de causalité avec le militantisme communiste qui donna forme à la vie de Israël 'Piet' Akkerman à partir de ses 17 ans.

Les sous-titres dans cet article [Juif et sioniste, communiste (1), mineur belge, scieur de diamant et meneur de grève (2), commissaire politique] résument non seulement son parcours socio-politique par ordre chronologique, mais traduisent également les contradictions inhérentes à son identité. Notre protagoniste compensa une jeunesse caractérisée par une grande instabilité et insécurité personnelles et familiales, coincée entre les vieilles valeurs culturelles et religieuses du judaïsme traditionnel et le cadre de la vie adoptif flamand, en cherchant refuge, à l'ombre de son frère aîné Emiel, d'abord dans le mouvement scoutiste socialo-sioniste *Hashomer Hatsair*, plus tard dans l'organisation communiste qui servit de structure assimilatrice.

'Piet' Akkerman devint une personne en vue lorsqu'il dirigea à deux reprises, en 1935 et 1936, des grèves 'sauvages' dans l'industrie diamantaire anversoise particulièrement touchée par la crise. Son charisme joua un rôle certain, mais tout autant le fait que les composantes sociales et ethniques très différentes du secteur diamantaire se croisaient d'une façon remarquable en sa personne.

Akkerman fut alors également soutenu par le PCB, non seulement du point de vue de l'organisation mais également sur le plan idéologique. Par ce degré élevé d'intériorisation de sa nouvelle identité communiste, par sa socialisation dans le monde rigide du

stalinisme des années trente, Piet sortit de l'ombre de son frère Emiel. Tous deux périrent sur le champ de bataille de la guerre civile espagnole, mais pour les raisons évoquées, Piet constitue un meilleur modèle du militant-type de la IIIe Internationale.